

นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา
The Innovation of Prajnaparamita Dance

ดิเรก ทรงกัลยาณวัตร

ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562
ลิขสิทธิ์สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

บทคัดย่อ

โพธิสัตว์ปรัชญาปารมิตาเทพิตาผู้ทรงภูมิปัญญา ตามคติความเชื่อของพุทธศาสนamahayan ผู้ประทานมนตราแห่งปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra) ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอน ที่เป็นหัวใจสำคัญในพุทธศาสนamahayan พระภิกษุและพุทธศาสนิกชนนิยมใช้สวดทำวัตรในพิธีกรรม เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพานตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ การวิจัยสร้างสรรค์นี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของปรัชญาปารมิตาและ 2) เพื่อสร้างสรรค์การแสดงระบำปรัชญาปารมิตา โดยใช้วิธีวิจัยคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร ทางด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดีไทย วรรณกรรมพุทธศาสนา ศิลปกรรมศาสตร์ ศิลปะการแสดงสมัยใหม่ และศิลปะการแสดงร่วมสมัย นำเนื้อหาข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษารูปแบบวิธีสร้างสรรค์งานการแสดง ทดลองสร้างสรรค์งาน แก้ไขปรับปรุง สรุปผล รายงานผล และนำเสนอผลการวิจัยสร้างสรรค์สู่สาธารณชน

ผลการวิจัยสร้างสรรค์ พบว่า 1) เนื้อหาของเรื่อง สร้างสรรค์ใหม่จากวรรณกรรมพุทธศาสนา เรื่องปรัชญาปารมิตา เทพิตาแห่งปัญญา ผู้ประทานมนตราแห่งปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra) ที่เป็นหัวใจสำคัญในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ตามความเชื่อพุทธศาสนamahayan 2) ออกแบบเครื่องแต่งกาย ใช้แนวคิดเชิงสัญลักษณ์และเนื้อหาจริงในการสื่อความคิดให้เป็นรูปธรรม 3) เสียงเพลงประกอบ การแสดงระบำสร้างสรรค์มาจากดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ 4) สีสันท่ารำ ออกแบบนำเสนอตามแนวทางนาฏศิลป์สมัยใหม่และนาฏศิลป์ร่วมสมัย 5) แสง สี เทคนิคเวที ออกแบบตามแนวคิดทฤษฎีสีและทิศทางแสง 6) อุปกรณ์การแสดง สร้างสรรค์ตามแนวคิดการใช้สัญลักษณ์ในการแสดงละครเวที

คำสำคัญ : ปรัชญาปารมิตา, ระบำ, นวัตกรรม

ABSTRACTS

Prajnaparamita is the goddess of intelligence in Mahayana Buddhism. She is also mentioned in Prajnaparamita Heart Sutra which is the most important scripture of Mahayana Buddhism. Prajnaparamita is especially worshipped by people wishing to become proficient in Buddha's teaching. The purposes of this creative research are to study about the background of goddess Prajnaparamita and to create the Prajnaparamita Dance. Base on the qualitative research, the data were collected through documentary study in various sources of information including; history, Thai literature, Buddhist literature, fine arts, modern dance and contemporary dance. Those assorted kind of data's content have been analyzed in order to find out the patterns and to conduct series of creative experiments. After many experiments have been tried out and developed. This dancing project has been publicly presented and has been concluded as a research study.

The finding of this study can be revealed that into 6 parts; 1) script writing which has been adapted from the original Buddhist literature about the background of Prajnaparamita who is the goddess of intelligence in Mahayana Buddhism. She is also mentioned in the Prajnaparamita Heart Sutra which is the most important Buddhism scripture. 2) Costume design has been integrated with the concepts of symbolism and surrealism. 3) Sound which used in Prajnaparamita Dance was played by the electronic musical band. 4) Choreography has been exhibited in form of modern dance and contemporary dance. 5) Light design, color design and stage area design which have been arrange underlying with the theory of colors and light direction. 6) Stage property which has been created by the symbolism concept.

KEYWORD: Prajnaparamita, Dance, Innovation

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
Abstract.....	ข
สารบัญ.....	ค
สารบัญภาพ.....	จ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมา.....	1
วัตถุประสงค์.....	3
คำถามในการสร้างสรรค์.....	3
ขอบเขตการสร้างสรรค์.....	3
กรอบแนวคิดการสร้างสรรค์.....	4
นิยามศัพท์.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ระบำปรัชญาปารมิตา.....	6
แนวคิดทฤษฎีกระบวนการผลิตละครเวที.....	6
โพธิสัตว์ในพุทธศาสนาหายาน.....	10
ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร.....	13
บทที่ 3 วิธีดำเนินการสร้างสรรค์.....	18
กรอบแนวคิดการสร้างสรรค์.....	18
ขอบเขตการสร้างสรรค์.....	19
วิธีการสร้างสรรค์.....	19

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสร้างสรรค์.....	21
ประวัติความเป็นมาปรัชญาปารมิตา.....	21
การสร้างสรรค์ระบำปรัชญาปารมิตา.....	24
ภาพประกอบการสร้างสรรค์ระบำปรัชญาปารมิตา.....	29
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	43
สรุปผลการสร้างสรรค์.....	43
อภิปรายผล.....	46
ข้อเสนอแนะ.....	53
บรรณานุกรม.....	54
ประวัติผู้วิจัย.....	58

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1	ประติมากรรมปรัชญาปารมิตา ศิลปะลพบุรี	29
ภาพที่ 2	โพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวณโณม คานัง เวียดนาม.	29
ภาพที่ 3	ภาพวาดการแต่งกายผู้แสดงตัวแทนโพธิสัตว์	30
ภาพที่ 4	ภาพวาดการแต่งกายผู้แสดงตัวแทนโพธิสัตว์	30
ภาพที่ 5	ภาพวาดการแต่งกายผู้แสดงตัวแทนมนุษยชาติ	31
ภาพที่ 6	ภาพวาดการแต่งกายผู้แสดงตัวแทนมนุษยชาติ	31
ภาพที่ 7	ภาพฉากที่ 1 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา	32
ภาพที่ 8	ภาพฉากที่ 2 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา	32
ภาพที่ 9	ภาพฉากที่ 3 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา	33
ภาพที่ 10	ภาพฉากที่ 4 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา	33
ภาพที่ 11	ภาพฉากที่ 5 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา	34
ภาพที่ 12	ภาพฉากที่ 6 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา	34
ภาพที่ 13	ภาพฉากที่ 7 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา	35
ภาพที่ 14	ทำออกมาเรื่อง สายธารแห่งศรัทธามหาชน	35
ภาพที่ 15	แสดงความทุกข์ยากของมนุษย์ที่เกิดจากความโลภ ความโกรธ ความหลง	36
ภาพที่ 16	แสดงความทุกข์ยากและสิ้นหวังของมนุษย์	36
ภาพที่ 17	แสดงการรอคอยสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยด้วยศรัทธา	37
ภาพที่ 18	แสดงความทุกข์ที่เกิดจากความหลงมัวเมาสู่ความมืดมน	37
ภาพที่ 19	แสดงความทุกข์ที่เกิดจากความโลภไม่มีที่สิ้นสุด	38
ภาพที่ 20	แสดงความทุกข์ที่เกิดจากไฟโทสะในจิตใจ	38
ภาพที่ 21	แสดงทำร้ายเล่าเรื่อง ปรัชญาปารมิตาอันตรายแห่งความฉลาดล้ำ	39
ภาพที่ 22	เล่าเรื่อง ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตรพาสรรพสัตว์ข้ามพ้นห้วงนที	39
ภาพที่ 23	เล่าเรื่องปรัชญาปารมิตาหทัยสูตรพาสรรพสัตว์ข้ามพ้นห้วงนที	40
ภาพที่ 24	เล่าเรื่อง ชีวีงดงามด้วยความรัก ความเมตตา	40
ภาพที่ 25	เล่าเรื่อง พ้นห้วงนทีแห่งความมืดมนด้วยปัญญา	41
ภาพที่ 26	สรุปความ ชีวีงดงามด้วยความรัก	41
ภาพที่ 27	สรุปความ สุขสานติ ประจักษ์พุทธธรรม	42
ภาพที่ 28	ความสุขจากพระกรุณา ปัญญาฉลาดล้ำ นำสรรพสัตว์พ้นห้วงนทีแห่งทุกข์	42

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการสร้างสรรค์

ปรัชญาปารมิตาคือ สัญลักษณ์ของปัญญา คู่กับโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) สัญลักษณ์ของกรุณา ตามความเชื่อพุทธศาสนาเถรวาท ลักษณะเด่นของปรัชญาปารมิตาคือ เป็นที่รวมของพระยานิพพุตะไว้ด้วยกัน สะท้อนปรัชญาพุทธะ คือ ความว่างเปล่าเป็นองค์ประกอบในทุกสรรพสิ่ง ปรัชญาปารมิตามี 3 วรรณะ คือ วรรณะขาว ประทับบนดอกบัวขาว พระหัตถ์ถือดอกบัวและคัมภีร์ วรรณะเหลือง พระหัตถ์ปางธรรมจักร รูปปั้นพบในเกาะชวา และวรรณะทองลักษณะคล้ายวรรณะเหลืองแต่เพิ่มจำนวนดอกบัวและคัมภีร์ให้มากขึ้น เป็นที่นิยมในอินเดีย นอกจากนี้ปรัชญาปารมิตาแบบวัชรยาน มีรูปแบบหลายเศียรโดยมากนิยมมี 11 เศียร 22 กร พระหัตถ์ถือคัมภีร์ ดอกบัว ธนูลุศร ประคำ เพื่อแสดงปรีชาธรรมกึ่งแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เป็นอุบายให้คนเข้าถึงหลักพุทธธรรม

เรื่องราวของปรัชญาปารมิตาจะปรากฏคู่กับอวโลกิเตศวรหรือกวนอิม คำว่า อวโลกิเตศวรตามรูปศัพท์มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ที่เฝ้ามองจากเบื้องบนมายังโลกมนุษย์ เฝ้าดูแลสรรพสัตว์ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์ ปรากฏพระพักตร์อยู่ทุกทิศแลเห็นทั้งหมดเป็น “สมันตมุข” เป็นผู้ที่สามารถบรรลุปโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อใดก็ได้แต่ไม่ยอม เพราะมีจิตกรุณาช่วยเหลือสรรพสัตว์ พุทธศาสนิกชนจีนรู้จักในนาม “กวนซีอิ้ม” ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า “อวโลกิเตศวร” ในภาษาสันสกฤตหมายถึง พระผู้สดับฟังเสียงคร่ำครวญของผู้อยู่ในห้วงทุกข์ คำว่ากวนซีอิ้ม พระกุมารชีวะชาวเอเชียกลางผู้ไปเผยแผ่พระศาสนาในจีนเป็นผู้แปล ต่อมาตัดเหลือเพียง “กวนอิม” เพราะคำว่า ซี ฟ้องกับพระนามจักรพรรดิ “หลี่ซีหึง” หรือ “ถังไท่จงฮ่องเต้”

คัมภีร์มัญชุศรีมูลกัลป์กษ รัตนาราว พ.ศ. 1250-1450 กล่าวถึง โพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ว่ามีฐานะเป็นหัวหน้าเทพกลุ่มดอกบัวสัญลักษณ์ของปัญญาและโพธิญาณ ในขณะที่โพธิสัตว์วัชรปาณี สัญลักษณ์ของปัญญา และพระพุทธรูปเจ้ามหาไวโรจนะทรงเป็นสัญลักษณ์ของพระโพธิญาณ ความเชื่อนี้ทำให้มีการบูชาเทพทั้ง 3 องค์ร่วมกัน เช่น ที่จันทิเมนดุตในชวาภาคกลาง ได้ทำรูปพระพุทธเจ้ามหาไวโรจนะไว้ตรงกลาง เบื้องซ้ายเป็นรูปโพธิสัตว์วัชรปาณี และเบื้องขวาเป็นรูปโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 กร นามว่าปัทมปาณี พระหัตถ์ซ้ายถือปัทมะหรือดอกบัว พระหัตถ์ขวาประทานพร ในประเทศไทยพบจารึกหลักที่ 23 ที่วัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จารึกราว พ.ศ. 1318 ข้อความใน

ด้านที่ 1 กล่าวถึง พระเจ้ากรุงศรีวิชัยทรงสร้างปราสาทอิฐบูชาเทพ 3 องค์ คือ โปธิสัตว์ผู้ถือดอกบัว (ปทุมปาณิ) พระผู้ผจญพระยามาร และโปธิสัตว์ผู้ถือวชิระ (วชรปาณิ)

พระพุทธเจ้าทรงพระคุณ 3 ประการ คือ พระปัญญาคุณ มีปัญญารอบรู้สรรพสิ่งทั้งปวงและนำมาแสดงให้ชาวโลกรู้ตามอัธยาศัยแต่ละบุคคล พระบริสุทธิคุณ สะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง พระกรุณาคุณ คือ กรุณาต่อสรรพสัตว์ไม่เลือกชั้นวรรณะให้อยู่ร่วมด้วยเมตตาและสันติสุข “ปรัชญาปารมิตา” และ “อวโลกิเตศวร” เป็นบุคลาธิษฐานแสดงพระปัญญาคุณและพระกรุณาคุณของพระพุทธองค์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม (วิธีดับทุกข์) 84,000 พระธรรมชั้น (วิธี) เน้นทางสายกลางใช้ปัญญาเพื่อดับทุกข์ ได้แก่ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำให้บริสุทธิผ่องแผ้วเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra) เป็นคำสอนเรื่องศุขนิตยา หมายถึง ปัญญาบารมี ซึ่งเป็นบารมีที่สำคัญที่สุด พระภิกษุมหายานทุกชาติใช้สวดทำวัตรในพิธีกรรม ผู้เข้าใจพระสูตรนี้จะสามารถบรรลุโพธิญาณ (วิจักขณ์ พานิช. 2551 : 40-90) ความล้ำเลิศของพระสูตรนี้เป็นที่ประจักษ์มานานนับพันปี ถือเป็นบุคลาธิษฐานว่าพระอวโลกิเตศวรกวณโถม ได้มอบมนตราแห่งปรัชญาปารมิตาไว้ว่า “คเต คเต ปรคเต ปรสังคเต โปธิ สวาหะ” ใน “ศาสนาเซน” จะเริ่มสวดมนต์บูชาปรัชญาปารมิตาก่อนคณาจารย์ท่านอื่น เพราะถือว่าปรัชญาปารมิตาเป็น “ต้นธาตุ-ต้นธรรม” อย่างแท้จริง นักวิชาการสนใจศึกษาเรื่องราวปรัชญาปารมิตา ในดินแดนที่พุทธศาสนามหายานแผ่อิทธิพลไปถึง อาทิเช่น พรางค์สามยอดลพบุรี ปราสาทเมืองสิงห์ ปราสาทนครวัด เป็นต้น ควบคู่กับการศึกษาคติความเชื่อจากวรรณกรรมพุทธศาสนาเรื่องโปธิสัตว์ ที่ก่อให้เกิดศรัทธาข้ามพรมแดนไปยังดินแดนต่างๆ ที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม

ผู้ศึกษาทางด้านโบราณคดีจะคุ้นเคยประติมากรรมปรัชญาปารมิตา ความเชื่อเรื่องโปธิสัตว์อวโลกิเตศวรและปรัชญาปารมิตา ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนา และการขุดค้นทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์ จารึก ตำนาน ชาดก ในรัฐโบราณของไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย กัมพูชา จีน เวียดนาม พม่า ลาว เช่น เมืองไบถาโน เมืองฮาลิน เมืองศรีเกษตร เมืองสะเทิม เมืองพะโค เมืองฉันบุรี เมืองเวสาลี เมืองออกแก้ว เมืองนาตรัง เป็นต้น ร่องรอยของรัฐพูนัน และเมืองหลินยีในเวียดนาม และร่องรอยการขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองอุทอง เมืองนครปฐมโบราณ และเมืองลพบุรีในประเทศไทย มีหลักฐานทางโบราณคดีและศิลปกรรมจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลพุทธศาสนา ที่แผ่ขยายเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิพร้อมกับการค้าขาย และการผสมผสานวัฒนธรรมจากอินเดีย จีน และมลายู (ผาสุก อินทราวุธ. 2548 : 230-260) ที่ผ่านมามีการแปรรูป

วรรณกรรมพุทธศาสนา มาเป็นสื่อรูปแบบที่หลากหลาย ตัวอย่างเช่น พุทธทาสภิกขุ (2551 : 12-30) ได้นำบทกวี ภาพปริศนาธรรม ศิลปะแขนงต่าง ๆ เป็นสื่ออธิบายหลักธรรมให้เข้าใจง่าย เป็นต้น

การสร้างสรรค์การแสดงครั้งนี้ เป็นผลมาจากการศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้ต่างๆ หลากหลายแนวทาง เลือกสิ่งที่ดีที่สุดมาผสมผสานประยุกต์ให้เป็นศิลปะการแสดง ที่มีแนวคิดเข้ากับธรรมชาติที่เหมาะสมสำหรับชาวพุทธทั่วไปและคนไทยเป็นหลัก แปรรูปรววรรณกรรมให้เป็นนวัตกรรมการแสดงที่ผสมผสานวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมในดินแดนที่พุทธศาสนamahayanเผยแผ่ไปถึง ความสำคัญของการสร้างสรรค์ครั้งนี้ คือ การสืบสานองค์ความรู้ประวัติพุทธศาสนา ที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมจากหลายภูมิภาค โดยใช้นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตาเป็นสื่อ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของปรัชญาปารมิตา
2. เพื่อสร้างสรรค์การแสดงระบำปรัชญาปารมิตา

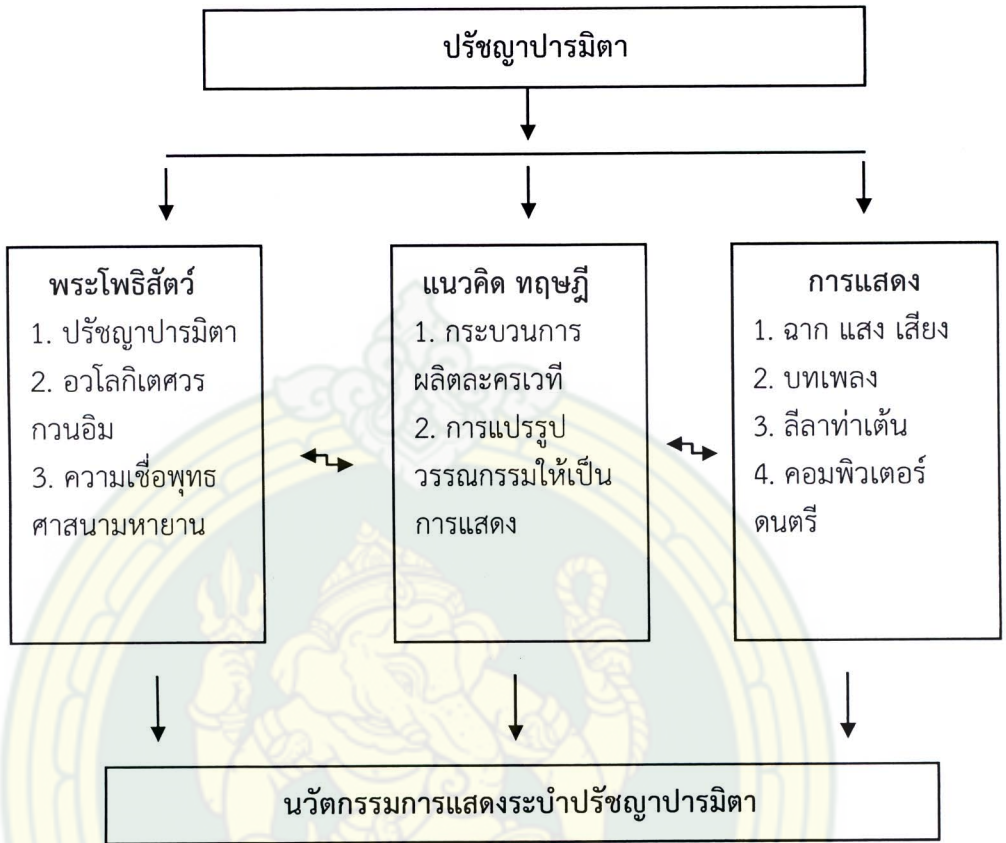
คำถามในการสร้างสรรค์

1. ปรัชญาปารมิตามีประวัติความเป็นมาอย่างไร
2. ปรัชญาปารมิตาสื่อถึงปาฏิหาริย์แห่งปัญญาและความกรุณาของโพธิสัตว์กวนอิมและปรัชญาปารมิตา จะนำมาประยุกต์สร้างสรรค์การแสดงระบำปรัชญาปารมิตาได้อย่างไร

ขอบเขตการสร้างสรรค์

เนื้อหาวิจัย	โพธิสัตว์ปรัชญาปารมิตา
พื้นที่วิจัย	ปรัชญาปารมิตาในประเทศไทย
ระยะเวลา	ตุลาคม 2561 ถึง เดือนกันยายน 2562
ระเบียบวิธี	วิจัยเชิงคุณภาพ

กรอบแนวคิดการสร้างสรรค์

นิยามศัพท์

1. ระบำปรัชญาปารมิตา หมายถึง การแสดงจินตลีลาประกอบเพลงผสมผสานวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวนอิมและปรัชญาปารมิตา เทพธิดาในพุทธศาสนาหายานเป็นแรงบันดาลใจ นำเสนอการแสดงโดยในรูปแบบสื่อประสม

2. นวัตกรรมการแสดง หมายถึง การประดิษฐ์สื่อประสม ประกอบด้วย เพลง ลีลาท่าเต้น ฉาก เครื่องแต่งกาย แสง เสียง ภาพ นำเสนอเรื่องราวของปรัชญาปารมิตาและอวโลกิเตศวรกวนอิม เทพธิดาผู้ทรงปัญญาและความกรุณา สร้างศรัทธาสู่สาธารณชน หากผู้ชมยอมรับอาจนำไปต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงพาณิชย์ (Commercialization) ในอนาคต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ใช้องค์ความรู้การผลิตสื่อสร้างสรรค์ นำความรู้ด้านศิลปะการแสดงมาประยุกต์ใช้ ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน
2. ใช้ในวัดกรรมการแสดงระบำปรีชญาปารมิตา เผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า นำเสนอความรู้ตามหลักพุทธธรรมสู่ประชาชนในระดับชุมชน ระดับชาติและนานาชาติ

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ระบำปรัชญาปารมิตา

การสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา ผู้สร้างสรรค์รวบรวมองค์ความรู้จากการศึกษาเอกสารทางด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และด้านศิลปะการแสดง เพื่อนำมาสังเคราะห์วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยสร้างสรรค์ ในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีกระบวนการผลิตละครเวที
2. โปธิสัตว์ในพุทธศานามหายาน
3. ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra)

แนวคิดทฤษฎีกระบวนการผลิตละครเวที

1. การนำเสนอละครเวที
2. ละครยุคสมัย (Period Drama)
3. การแปรรูปวรรณกรรม
4. แนวคิดจลนิยม (Minimalism)

1. การนำเสนอละครเวที มีแนวทางการนำเสนอ 2 ประเภทใหญ่ คือ แนวเหมือนจริง (Realistic / Representational) และแนวไม่เหมือนจริง (Non-Realistic / Presentational)

ละครเวทีแนวเหมือนจริง (Realistic / Representational) เป็นแนวละครส่วนใหญ่ โดยทั่วไปซึ่งต้องการเลียนแบบสภาพจริงในชีวิตที่เราเห็นและสัมผัสอยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นการจำลองชีวิตจริง (Imitation of Real Life) โดยสร้างภาพลงตาให้เราเห็นเสมือนหนึ่งว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง (Illusion of Reality) การแสดงที่เกิดขึ้นบนเวที ฉาก แสง สี เสียง เครื่องประกอบฉาก เครื่องแต่งกาย คำพูด ความรู้สึก อารมณ์ ทำให้ผู้ชมรู้สึกคล้อยตาม เหมือนได้ดูภาพชีวิตจริงที่เกิดขึ้นต่อหน้า และคนมีส่วนร่วมรู้สึกสะท้อนอารมณ์ไปด้วย

ละครเวทีแนวไม่เหมือนจริง (Non-Realistic / Presentational) เป็นแนวละครที่แสดงให้คนดูเห็นว่าทุกอย่างเป็นการแสดงที่ไม่มีอะไรเหมือนจริง ไม่ว่าจะเป็นลีลา คำพูด ฉาก แสง สี เสียง เครื่องประกอบฉาก เครื่องแต่งกาย ความรู้สึก อารมณ์ ห่างไกลจากความเป็นจริงในชีวิตที่เราเห็นในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างละครเวทีแนวไม่เหมือนจริง ได้แก่ จินตลีลา ละครเพลง โอเปร่า โขน ละครอิงประวัติศาสตร์ ละครหน้าฉาก ละครอิงพงศาวดาร นาฏศิลป์หรือการแสดงที่ผู้แสดงใช้การ

ร้องแทนพูด เป็นต้น ล้วนเป็นการแสดงที่มีลักษณะละคร (Theatrical) แนวไม่เหมือนจริงที่สมมุติขึ้นมากกว่าเป็นภาพชีวิตจริง

ละครแต่ละเรื่องจะมีสัดส่วนละครเวทีแนวเหมือนจริงและไม่เหมือนจริงผสมปะปนกัน ขึ้นอยู่กับว่าจะมีสัดส่วนของละครแนวใดมากกว่าอีกแนวหนึ่ง เช่น ละครแนวนิทาน ถ้าตัวละครแต่งตัวสมัยปัจจุบัน พูดจาแบบชาวบ้านธรรมดา แสดงอารมณ์ความรู้สึกสมจริง เป็นธรรมชาติ ก็จะไม่เอียงไปทางละครเวทีแนวเหมือนจริง ทั้งที่เนื้อเรื่องเป็นนิทานสมมุติขึ้นมา (มัทนี รัตติน. 2546 : 180-196) ละครเป็นภาพสะท้อนชีวิตจริง ที่นักประพันธ์หยิบบางเสี้ยวหนึ่งของชีวิตจริงมานำเสนอ วิธีการสร้างละครและวิธีสะท้อนความจริงมีหลายวิธี ขึ้นอยู่กับการเลือกสรร (Selection) และการจัดวาง (Arrangement) ละครเหมือนจริง มีแนวการสร้างสรรค์ ดังนี้

1. ละครแนวธรรมชาตินิยม (Naturalism)
2. ละครแนวสำนึกนิยมเรียบง่าย (Simplified Realism)
3. ละครแนวเสนอแนะ (Suggestivism)

ละครไม่เหมือนจริง มีแนวการสร้างสรรค์ ดังนี้

1. ละครแนวแบบแผนนิยม (Stylization)
2. ละครแนวสัญลักษณ์นิยม (Symbolism)
3. ละครแนวเอ็กซ์เพรสชันนิสม์ (Expressionism)
4. ละครแนวเอปิก (Apic Theatre)
5. ละครแนวเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์ (Existentialism)
6. ละครแนวแอบเสิร์ด (Absurd)
7. ละครไม่เหมือนจริง แนวอื่นๆ

2. ละครยุคสมัย (Period Drama) ปัจจุบันผู้ชมในเมืองไทยให้ความสนใจกับละครยุคสมัย (Period Drama) โดยเฉพาะบทละครอมตะ ที่คนทั่วโลกนิยมอ่านและศึกษากันมานานหลายร้อยหลายพันปี แม้เนื้อเรื่องจะเกี่ยวกับตำนาน พงศาวดาร เกร็ดประวัติศาสตร์เก่าแก่ ฯลฯ แต่ยังมีแนวคิดหลัก (Theme) และทัศนคติเป็นสากล มีความหมายคุณค่าต่อคนยุคปัจจุบัน การสร้างสรรค์ละครยุคสมัย (Period Drama) ควรคำนึงถึงองค์ประกอบต่อไปนี้

1. ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict) ถือเป็นหัวใจสำคัญของเนื้อหาละครยุคสมัย ได้แก่ ธาตุแท้ของมนุษย์ คือ ความรัก โลภ อิจฉาริษยา โกรธ หลง ทะเยอทะยาน คือ ความจริงสากลทั่วไป เป็นความจริงของมนุษย์ ที่ไม่มีพรมแดนใดสกัดกั้นได้

2. หัวข้อเรื่องหรือแนวเรื่องที่แสดง (Subject Matter) เป็นวิกฤตของสังคม เป็นปัญหาที่เป็นสากล และที่สำคัญที่สุดต้องเป็นที่สนใจของคนปัจจุบัน

3. ตัวละคร (Character) ต้องทำให้รู้สึกว่ามีใกล้ชิดกับผู้ชม เข้ากับยุคปัจจุบัน มีความเป็นสากล หรือเป็นคนที่ผู้ชมรู้จัก แม้จะมีการแสดงออกด้วยการกระทำหรือคำพูดที่รุนแรงและทำให้คนไม่เห็นด้วยก็ตาม เช่น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ฟอนคอล เป็นต้น

4. แนวความคิดหลักของเรื่อง (Theme) ทั้งความสุข ทุกข์ เป็นสิ่งสากลที่คนเข้าใจได้ในสมัยปัจจุบัน แม้เป็นเรื่องราวในตำนาน พงศาวดาร ประวัติศาสตร์ ต้องแสดงแนวความคิดหลักชัดเจน เช่น รักต้องห้าม รักระหว่างรบ รักข้ามเชื้อชาติข้ามแผ่นดิน ที่สามารถเกิดขึ้นได้กับคนทุกชั้นชน

5. ความสุขอารมณ์ขันของละคร (Comedy) ทำให้คนปัจจุบันมีความสุข สนุก ตลกขบขันได้ แม้ใช้เหตุการณ์เกิดขึ้นมาในอดีต (มัทนี รัตติน. 2546 : 197-220)

4. การแปรรูปวรรณกรรม มีนักวิชาการและนักเขียนบทละครแปรรูปวรรณกรรมเป็นสื่อต่างมากมาย จักรกฤษณ์ ดวงพิตรา (2550) เสนอแนวคิดการแปรรูปวรรณกรรมให้มาเป็นสื่อการแสดงประเภทต่างๆ ได้แก่ เพลง ละครโทรทัศน์ ละครเวที เป็นต้น จักรสุรักษ์ จันทรวงศ์ (2549) ดัดแปลงบทพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา เป็นสื่อการแสดงอีกรูปแบบหนึ่งคือ ละครโทรทัศน์ใช้ดนตรีร่วมสมัย พุทธทาสภิกขุ (2551) ได้นำบทกวี ภาพปริศนาธรรม เพลงพื้นบ้าน และศิลปะแขนงต่าง ๆ เป็นสื่ออธิบายหลักธรรม ให้เข้าใจง่าย อภิญาวัฒน์ โพธิ์सान (2540) นำผลงานของพระอศิวโฆษ กวีอินเดีย สมัยพุทธศตวรรษที่ 6 ผู้สร้างสรรค์ผลงานแพร่หลายในพุทธศาสนาหลายไปยงดินแดนต่างๆ โดยใช้มหาकाพย์ภาษาสันสกฤต แปรรูปธรรมของพระพุทธเจ้าให้มาเป็นบทกวีเป็นที่นิยมของประชาชน

บรมวุฒิ ถนอมวงศ์ (2551) ศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ละครเวทีประเภทเพลงมีกระบวนการดังนี้ การประพันธ์เพลง สร้างบทละคร ออกแบบฉาก ออกแบบแสง ออกแบบท่าเต้น ซ้อมการแสดง เพื่อนำออกแสดงจริง เพชรลดา เทียมพยุหา (2557) ศึกษาดนตรีร่วมสมัยวงกำไลพบว่า ที่มีวิวัฒนาการมาจากดนตรีไทยเดิมผสมกับดนตรีแนวตะวันตก มรกต เจริญทอง (2554) แบ่งการบริหารงานละครเพลงออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการผลิต ขั้นตอนผลิตและการฝึกซ้อม ขั้นตอนเปิดการแสดง ขั้นตอนปิดการแสดงสรุปประเมินผล ความต้องการผู้ชมและปัจจัยด้านการตลาดเพื่อให้ละครประสบความสำเร็จ การแปรรูปวรรณกรรมมานำเสนอเป็นการแสดงละครเวที ผู้สร้างสรรค์ผลงานนิยมนำเสนองาน 2 ลักษณะ คือ

1. ศิลปะการแสดงแบบดั้งเดิม (Classic) นิยมแสดงตามรูปแบบที่มีการนำเสนอมานาน จึงสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติไม่ว่าจะเป็นลักษณะการเคลื่อนไหว การแต่งกาย ดนตรี และวิธีการนำเสนอ

2. ศิลปะการแสดงแบบร่วมสมัย (Contemporary) มีรูปแบบการเคลื่อนไหวที่สร้างขึ้นจากจินตนาการของผู้สร้างหรือผู้แสดง ทำทางแสดงออกไม่ยึดรูปแบบเคร่งครัดตามการเคลื่อนไหวแบบดั้งเดิม นิยมสร้างสรรค์ให้เหมาะสมตามยุคสมัยและความนิยมของผู้ชม ซึ่งในความเป็นร่วมสมัยอาจแสดงออกมาจากท่าทางการเคลื่อนไหวของผู้แสดง บทเพลงประกอบ การแต่งกาย เป็นต้น

ศิลปะการแสดง อาทิเช่น ละคร ภาพเคลื่อนไหว การละคร จำลอง เดินรำ การแสดงดนตรี ละครเพลง ฯลฯ ต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ เป็นหลักในการสร้างสรรค์และนำเสนอ เช่น มีการออกแบบท่าทางการเคลื่อนไหว การใช้พื้นที่บนเวที ออกแบบการแต่งกาย แต่งหน้า ฉาก เทคนิคเวที แสง สี เสียง คอมพิวเตอร์ ดนตรี เป็นต้น เพื่อให้ภาพที่ปรากฏงดงามสมจริง ทำให้ผู้ชมเพลิดเพลิน ผ่อนคลาย คล้อยตาม และเห็นคุณค่าเนื้อหาที่นำเสนอ

4. แนวคิดจุดนิยม (Minimalism) คือ ขบวนการทางศิลปะเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เน้นการลดตัดทอนสิ่งที่ฟุ่มเฟือยเกินจริงออก แต่ยังคงความงามงดงามทางศิลปะ มีหลักการสำคัญคือเล็กน้อยแต่ยิ่งใหญ่ งามง่ายพอเพียง มีต้นกำเนิดจากศิลปะสมัยใหม่ (modernism) ซึ่งเป็นศิลปะที่ต่อต้านการออกแบบยุคเก่า ซึ่งเน้นทูลูทราฟุ่มเฟือย และมีนัยต่อต้านการเมืองและสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูงด้วย เป็นวิถีทางการแสดงออกที่มีจุดหมายจะทำลายชนชั้นทางสังคมด้วย

ลักษณะของแนวคิดจุดนิยมคือ เน้นความเรียบง่ายบริสุทธิ์เรียกว่า Minimal Art ซึ่งยอมรับในทฤษฎีรูปทรง (Theory of Form) ที่เชื่อมั่นว่าศิลปะคือรูปทรงนัยสำคัญ ศิลปะที่ดีที่สุดคือศิลปะที่ลดทอนจนกลายเป็นรูปทรงพื้นฐานที่เรียบง่ายที่สุด และยกย่องว่า "แนวคิดสำคัญกว่าการเล่าเรื่อง"

จิตรกรรมฝรั่งเศสตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 จิตรกรหัวก้าวหน้าได้ลดทอนรายละเอียดลง แทนการเขียนรายละเอียดด้วยฝีแปรงและสีเส้น จนกระทั่งต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จิตรกรลดทอนรายละเอียดต่างๆ ของรูปทรงลงจนกลายเป็นเหลี่ยมเรขาคณิต แล้วก็ลดทอนลงเรื่อยๆ จนกลายเป็นศิลปะนามธรรม เช่น ผลงานของ จอร์โจ โมรันดิ เป็นศิลปินระดับมาสเตอร์ของศตวรรษที่ 20 โด่งดังไม่แพ้ ปอล เซซาน และ บัปติสต์ ซิเมียง ชาร์แดง โดยเฉพาะภาพสติกไลฟ์และแลนด์สเคป ผลงานเป็นภาพซึ่งมีรายละเอียดที่เหมือนจริงน้อยลงทุกที ไม่ว่าจะเป็นรายละเอียดในภาพ สีเส้น หรือการจัดวางองค์ประกอบของภาพ แทนที่จะเป็นภาพเหมือนสิ่งของหรือผลไม้อย่างที่เคยเห็นกัน กลายเป็นภาพที่แสดงรูปทรง โครงร่าง ในสีเส้นอันชัดเจนอันเป็นสไตล์ที่ไม่เหมือนใคร สิ่งที่โดดเด่นมากในภาพสติกไลฟ์ของเขาก็คือการเล่นกับโทนสี รูปทรง และองค์ประกอบที่เปลี่ยนไปทำให้ภาพของเขาดู

น่าสนใจมากไปกว่าการเป็นแค่ขวดและแจกันใบเดิมๆ สไตล์ของศิลปินอิตาลีเปลี่ยนมีอิทธิพลอย่างมากในการนำไปสู่ความเคลื่อนไหวทางศิลปะที่เรียกว่า มินิมัลลิสม์ (Minimalism) ในเวลาต่อมา

ศิลปินในกลุ่มมินิมอลลิสม์ จะทำงานประติมากรรมมากกว่างานจิตรกรรม การนำเสนอผลงานโดยมากจะไม่มีพื้นฐานวางประติมากรรม ผลงานจะดูไม่เป็นลักษณะ " งานทำมือ " แต่จะดูเป็นผลผลิตของเครื่องจักรอุตสาหกรรมมากกว่า เรียบง่ายและประณีต แต่ในความเป็นจริงในความเรียบง่ายเหมือนกับว่าจะไม่มีรูปแบบเฉพาะ ศิลปินในกลุ่มนี้ต่างมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่ซ้ำกัน (Sirinda Jamornman. 2012)

โพธิสัตว์ในพุทธศาสนาหายาน

ผาสุข อินทราวุธ (2543 : 83-84) อธิบายคุณสมบัติ 3 ประการของโพธิสัตว์คือ มีปัญญาเห็นแจ้งในสังขารไม่เป็นทาสกิเลส (มหาปรัชญา) มีจิตกรุณาปราศจากขอบเขต พร้อมสละตนเองเพื่อคนให้พ้นทุกข์ (มหากรุณา) มีวิธีแนะนำสั่งสอนที่ชาญฉลาดให้คนเข้าถึงสังขาร (มหาอุपाเย) นอกจากนี้โพธิสัตว์ยังต้องมีจริยธรรม 10 ประการ คือ

1. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า จะไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บ
2. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ครองชีพโดยไม่มีภัยอันตราย
3. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ไม่มีอุปสรรคในการชำระจิตให้บริสุทธิ์
4. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ไม่มีมารขัดขวางการปฏิบัติภารกิจ
5. อุตทนทำงานยากได้ต่อเนื่องยาวนาน ไม่หวังว่างานจะต้องสำเร็จผลเร็ว
6. คบเพื่อนโดยไม่ปรารถนาจะได้รับผลประโยชน์
7. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ผู้อื่นตามใจตนเองทุกอย่างเสมอ
8. ทำความดีกับผู้อื่น โดยไม่ปรารถนาสิ่งตอบแทน
9. เห็นลาภสักการะแล้ว ไม่ปรารถนาว่าจะได้รับ
10. เมื่อถูกใส่ร้ายติเตียนนินทา ไม่ปรารถนาจะตอบโต้

โพธิสัตว์จึงมีบารมีที่เกิดจากการกระทำด้วยกุศลเจตนา ประกอบด้วย ทานบารมีคือการให้หรือเสียสละโดยมีเจตนาช่วยเหลือผู้อื่น ศีลบารมีคือรักษาศีลเป็นปกติ เนกขัมมะบารมีคือออกบวชละเว้นจากกามสุข ปัญญาบารมีคือเพิ่มพูนปัญญาทางโลกและทางธรรม วิริยะบารมีคือใช้ความเพียรจนสำเร็จ ขันติบารมีคืออดทนอดกลั้น สัจจะบารมีคือรักษาคำพูด อธิษฐานบารมีคือตั้งมั่นในความปรารถนาด้วยจิตมั่นคง เมตตาบารมีคือปรารถนาดีมีความรักสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกอย่างเท่าเทียม

ประจุมารดารักบุตร อุเบกขาบารมีคือการวางเฉยปล่อยวางในสิ่งที่ผิดพลาดสิ่งที่แก้ไขไม่ได้ วางเฉยในความทุกข์ที่ช่วยไม่ได้ เนื่องจากมีปัญญาเห็นว่าทุกคนมีกรรมของตน

บารมีแบ่งเป็น 3 ชั้น ได้แก่ บารมีขั้นต้นคือการสละทรัพย์ช่วยผู้อื่น (ทานบารมี) รักษาศีลแม้ต้องสูญเสียทรัพย์ (ศีลบารมี) บวชโดยไม่อาลัยทรัพย์ (เนกขัมมบารมี)

บารมีชั้นกลาง (อุปัชฌายบารมี) คือ สละเลือดเนื้ออวัยวะช่วยผู้อื่น (ทานอุปัชฌายบารมี) การใช้ปัญญาช่วยรักษาวัยวะเลือดเนื้อผู้อื่น (ปัญญาอุปัชฌายบารมี) การมีความเพียรจนไม่อาลัยในเลือดเนื้อหรืออวัยวะของตน (วิริยะอุปัชฌายบารมี) มีเมตตาต่อผู้จะมาทำร้ายเลือดเนื้ออวัยวะของตน (เมตตาอุปัชฌายบารมี) อดทนอดกลั้นต่อผู้มาทำร้าย (ขันติอุปัชฌายบารมี)

และบารมีชั้นสูงสุด (ปรমัตถบารมี) คือ สละชีวิตเป็นทานเพื่อรักษาคำพูด (สัจจปรมัตถบารมี) จิตไม่หวั่นไหวแม้ต้องเสียชีวิต (อธิษฐานปรมัตถบารมี) วางเฉยต่อผู้มาทำร้ายชีวิต (อุเบกขาปรมัตถบารมี) เป็นต้น

ปัจจุบันประชาชนจำนวนมากศรัทธาพระโพธิสัตว์กวนอิมหรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ตามรูปศัพท์ คำว่า อวโลกิเตศวร มาจากภาษาสันสกฤต คือ อวโลกิต กับ อิศวร แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ที่เฝ้ามองจากเบื้องบนมายังโลกมนุษย์ หมายถึง เฝ้าดูแลสรรพสัตว์ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์ จากหลักฐานทางโบราณคดีนักวิชาการอธิบายว่าพระองค์เป็น “สมันตมุข” คือ ปรากฏพระพักตร์อยู่ทุกทิศแลเห็นทั้งหมด เป็นผู้ที่สามารถบรรลุพระโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อใดก็ได้ แต่ทรงยับยั้งไว้เนื่องจากความกรุณาสงสารต่อสรรพสัตว์ นอกจากนี้นักปราชญ์พุทธศาสนาบางท่านยังได้เสนอความเห็นว่ คำว่า อิศวร นั้น เป็นเสมือนตำแหน่งที่ติดมากับพระนามอวโลกิตะ จึงถือได้ว่าเป็นพระโพธิสัตว์พระองค์เดียวที่มีตำแหน่งระบุไว้ท้ายพระนามขณะที่พระโพธิสัตว์อื่นไม่มี แสดงถึงความยิ่งใหญ่และความสำคัญของพระองค์ พุทธศาสนิกชนจีนรู้จักพระองค์ในนาม “กวนซีอิม” ซึ่งมีความหมายเดียวกันกับคำว่า “อวโลกิเตศวร” ในภาษาสันสกฤต คือ ผู้เพ่งสดับเสียงแห่งโลก หมายถึง พระผู้สดับฟังเสียงคร่ำครวญของสัตว์โลกที่กำลังอยู่ในห้วงทุกข์ คำว่า “กวนซีอิม” พระกุมารชีวะชาวเอเชียกลางผู้ไปเผยแผ่พระศาสนาในจีนเป็นผู้แปล ต่อมาตัดคำว่า ซี ซึ่งพ้องกับพระนามจักรพรรดิหลี่ซีหมิงหรือถังไท่จงฮ่องเต้ออกจึงเหลือเพียง “กวนอิม”

ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์อธิบายพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปัทมปาณี หมายถึง อวโลกิเตศวรผู้ถือดอกบัว โดยอาศัยหลักฐานสำคัญคือ จารึกหลักที่ 23 พบที่วัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สลักขึ้นในปี พ.ศ. 1318 ข้อความในด้านที่ 1 กล่าวถึง พระเจ้ากรุงศรีวิชัยทรงสร้างปราสาทอิฐบูชาเทพเจ้า 3 องค์ว่า “พระเจ้ากรุงศรีวิชัย ผู้เป็นเจ้าแห่งพระราชาทิทั้งหลายในโลกทั้งปวง ได้ทรงสร้าง

ปราสาทอิฐทั้งสามหลังนี้ เป็นที่บูชาพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือดอกบัว (ปทุมปาณิ) พระผู้ผจญพระยามาร และพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือวชิระ (วชรปาณิ) ปราสาททั้งสามนี้จามราวกับเพชรในภูเขาอันเป็นมลทินของโลกทั้งปวงแลเป็นที่บังเกิดความรู้เรื่องแกไถรโลก พระองค์ได้ถวายแก่พระชินราชประกอบด้วยพระสิริอันเลิศกว่าพระชินะทั้งหลายซึ่งสถิตอยู่ในทศทิศ” สอดคล้องกับคัมภีร์มัญชุศรีมูลกัลปิกษ์ ซึ่งรวบรวมช่วง พ.ศ. 1250-1450 กล่าวถึง พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรมีฐานะเป็นหัวหน้าเทพในกลุ่มดอกบัวสัญลักษณ์ของการนำไปสู่ปัญญาและโพธิญาณ ในขณะที่พระโพธิสัตว์วชิรปาณิสัญลักษณ์ของปัญญา และพระพุทธรูปเจ้ามหาไวโรจนะสัญลักษณ์ของพระโพธิญาณ ความเชื่อนี้ทำให้การบูชาเทพทั้ง 3 องค์ร่วมกัน เช่น เมืองจันทิเมนตุตในชาวภาคกลางทำรูปพระพุทธรูปเจ้ามหาไวโรจนะไว้ตรงกลาง เบื้องซ้ายเป็นรูปโพธิสัตว์วชิรปาณิ เบื้องขวาคือโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปัทมปาณิ 3 กร พระหัตถ์ซ้ายถือดอกบัว พระหัตถ์ขวาแสดงปางประทานพร

พระพุทธรูปเจ้าทรงพระคุณ 3 ประการ คือ พระปัญญาคุณ มีปัญญารอบรู้สรรพสิ่งทั้งปวงและนำมาแสดงให้ชาวโลกรู้ตามอัธยาศัยแต่ละบุคคล พระบริสุทธิคุณ สะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง พระกรุณาคุณ คือ ความกรุณาต่อสรรพสัตว์ ไม่เลือกชั้นวรรณะ ให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับเมตตาและสันติสุข “ปรัชญาปารมิตา” และ “อวโลกิเตศวร” จึงเป็นบุคลาธิษฐาน ที่แสดงถึงพระปัญญาคุณและพระกรุณาคุณของพระพุทธรูปองค์

ผู้ศึกษาทางด้านโบราณคดีคงคุ้นเคยประติมากรรมปรัชญาปารมิตาในศิลปะเขมรแบบบายนซึ่งแพร่หลายมากในสมัยกษัตริย์ชัยวรมันที่ 7 ในสมัยนั้นปรากฏรูปเคารพชัยวรมัน ในแบบพุทธะและพระโพธิสัตว์หลายลักษณะ แต่ที่น่าสนใจมากก็คือการสลักรูปพระราชมารดาของพระองค์ ในรูปแบบประติมากรรมปรัชญาปารมิตา ความเชื่อเรื่องโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและปรัชญาปารมิตา ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนา และการขุดค้นทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์จารึก ดำเนิน ขาดก ที่กล่าวถึงศาสนสถานและศาสนวัตถุ ซึ่งปรากฏในรัฐโบราณต่างๆ ของพม่า ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย กัมพูชา เวียดนาม ลาว จีน เช่น เมืองไบถาโน เมืองฮาลินหรือฮาลินยี เมืองศรีเกษตร เมืองสะเทิม เมืองพะโค เมืองธันยบุรี เมืองเวสาลี เมืองออกแก้ว เมืองนาตรัง เป็นต้น ร่องรอยหลักฐานของรัฐพุนันและเมืองหลินยีในเวียดนาม และร่องรอยการขุดค้นทางโบราณคดีในประเทศไทย ที่เมืองอุ้มทอง เมืองนครปฐมโบราณ และเมืองลพบุรี ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดีและศิลปกรรมจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลพุทธศาสนา ที่แผ่ขยายเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิพร้อมกับการค้าขายและการผสมผสานวัฒนธรรมจากอินเดีย จีน และมลายู

หลังจากพุทธศาสนากำเนิดในประเทศอินเดียแล้ว มีพัฒนาการแยกออกมาเป็นนิกายต่างๆ ตามลำดับ ในดินแดนสุวรรณภูมิ ร่องรอยพระพุทธศาสนาในระยะเริ่มแรกปรากฏในหลักฐานจารึกโบราณคดีและศิลปกรรม พบหลักฐานจารึกเกี่ยวกับพุทธศาสนาสมัยทวารวดี เช่น บนธรรมจักร บนฐานพระพุทธรูป พระพิมพ์ ผนังถ้ำ เป็นต้น อายุสมัยราวพุทธศตวรรษที่ 12 ข้อความส่วนใหญ่มาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี เช่น คาถาเยธัมมา พระสูตร เป็นต้น เช่นเดียวกับจารึกหลักธรรมพุทธศาสนาที่พบในศรีเกษตร ยะไข่ ของพม่า

สุวรรณภูมิหมายถึงดินแดนสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีสภาพภูมิศาสตร์เหมาะสม มีลมมรสุมที่เหมาะสมต่อการเดินเรือ อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นตลาดการค้าสำคัญที่เป็นจุดหมายของพ่อค้า นักเดินทางต่างชาติต่างภาษามาพบกัน ดินแดนสุวรรณภูมิจึงได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมศาสนาจากวัฒนธรรมอินเดีย จีน และแหลมมลายู จากหลักฐานวรรณกรรมวิเคราะห์ได้ว่าการติดต่อค้าขายระหว่างชาวพื้นเมืองกับชาวต่างชาติตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา จนถึงพุทธศตวรรษที่ 6-9 เกิดมีเครือข่ายการค้าระหว่างซีกโลกตะวันออกกับตะวันตก ตั้งแต่อาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ อินเดีย ชวา มลายู ไทย เวียดนาม จีน นักวิชาการด้านพุทธศาสนาศึกษาเส้นทางพุทธศาสนาจากอินเดียมายังสุวรรณภูมิ โดยใช้หลักฐานวรรณกรรมของลังกาและพม่าสรุปว่า ที่ตั้งดินแดนสุวรรณภูมิที่พุทธศาสนาประดิษฐานครั้งแรกคือ “อาณาจักรมอญ” แต่ ต่อมาภายหลังใช้หลักฐานทางโบราณคดีด้านจารึกและหลักฐานทางศิลปกรรม มาร่วมพิจารณาวิเคราะห์จึงมีข้อสรุปใหม่ว่า หลักฐานเก่าแก่ที่สุดที่แสดงว่าพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ คือ หลักฐานทางโบราณคดีพบที่เมืองออกแก้ว (Oc Eo) ใกล้เมืองท่าฮาเตียน (Hatien) ประเทศเวียดนาม อายุสมัยราวพุทธศตวรรษที่ 7-8 เป็น “หัวแหวนจารึกคาถาเยธัมมา เป็นภาษาสันสกฤต” ส่วนในดินแดนไทยพม่า และประเทศอื่นๆ ก็พบหลักฐานโบราณคดีและศิลปกรรมเก่าแก่จำนวนมาก แต่ยังไม่พบที่เก่าแก่ไปจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช กล่าวโดยสรุปว่าดินแดนสุวรรณภูมิในความหมายของศาสตราจารย์ผาสุก อินทราวุธ (2548 : 240-259) คือ บริบททางด้านศูนย์กลางการค้าขาย และบริบททางด้านศูนย์กลางพระพุทธศาสนาพหุศาสนายานและเถรวาท

ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra)

พระปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra) เป็นคำสอนเรื่องศุขยตาอันมีความหมายถึงปัญญาบารมี ซึ่งเป็นบารมีที่สำคัญที่สุดเมื่อรวมกับความกรุณา พระภิกษุมหายานทุกชาตินิยมใช้สวดทำวัตรในพิธีกรรมต่างๆ ผู้เข้าใจพระสูตรนี้จะสามารถบรรลุอนุตรโพธิญาณ วิจักขณ์ พานิช อธิบาย

ศูนยตา-ความว่าง คือความว่างจากสิ่งที่เรากำหนดความหมายที่เราตั้งไว้ในใจล่วงหน้า ซึ่งจะเป็นตัวครอบทับ เบี่ยงเบน ช้นำประสบการณ์ที่เข้ามาใหม่ ปัญญาบารมีเป็นความกล้าหาญที่จะละทิ้งกรอบกฎเกณฑ์เพื่อนำไปสู่การเปิดที่ว่างภายในจิตใจ เพื่อให้ประสบการณ์ทั้งหลายได้เกิดขึ้นในจิตแล้วเกิดการเรียนรู้ คำสอนเรื่องความว่าง เป็นบ่อเกิดแห่งพระพุทธเจ้าหลากหลายพระองค์ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต ความเลิกล้ำของพระสูตรนี้เป็นที่ประจักษ์มานานหลายพันปีถึงกับนับถือเป็นบุคลาธิษฐานว่าพระพุทธมารดา พระอวโลกิตेश্বরได้มอบมนตราแห่งปรัชญาปารมิตาไว้ว่า “คเต คเต ปรคเต ปรสังคเต โพธิ สวาหะ” ในบทสวดมนต์ของ “ศาสนาเซน” จะเริ่มต้นที่ปรัชญาปารมิตาก่อนคณาจารย์ท่านต่างๆ เพราะถือว่าปรัชญาปารมิตาเป็น “ต้นธาตุ-ต้นธรรม” อย่างแท้จริง

คำว่า สุญญตา เป็นคำที่ฝ่ายมหายานนิยมใช้แพร่หลายมากที่สุด สุญญตากับอนัตตาความจริงก็มีความหมายใกล้เคียงกัน กล่าวคือเป็นคำปฏิเสธสภาวะซึ่งมีอยู่ เป็นอยู่ด้วยตัวมันเอง เพราะในธรรมชาติของมหายาน สรรพสิ่งซึ่งปรากฏแก่เรานั้นเป็นปฏิจจสมุปบาทธรรมทั้งสิ้น สุญญตามิได้หมายความว่าว่างเปล่าไม่มีอะไรเลยเหมือนอากาศ แต่หมายถึงว่าไม่มีสภาวะที่ดำรงอยู่ได้โดยตัวของมันเอง ชนิดที่ไม่ต้องอาศัยปัจจัย แต่ปัจจัยธรรมซึ่งอาศัยกันเป็นภาพมายา มีอยู่ปรากฏอยู่มิใช่ว่าจะไม่มีอะไรๆ ไปเสียทั้งหมด ฝ่ายมหายานอธิบายว่าโลกกับพระนิพพาน ความจริงไม่ใช่อันเดียวกันหรือแตกต่างกัน กล่าวคือโลกเป็นปฏิจจสมุปบาท ความดับปฏิจจสมุปบาทนั้นเสียได้ ก็คือพระนิพพาน ฉะนั้นทั้งโลกและพระนิพพานจึงเป็นสุญญตาคือไม่ใช่เป็นสภาวะ และเมื่อสภาวะไม่มีเสียแล้ว อสภาวะก็พลอยไม่มีไปด้วย เพราะมีสภาวะจึงมีอสภาวะเป็นของคู่กัน ผู้ใดเห็นว่าโลกและพระนิพพานเป็นสภาวะ ผู้นั้นเป็นสัสสตทิฎฐิ ผู้ใดเห็นว่าโลกและพระนิพพานเป็นอสภาวะเล่า ผู้นั้นก็เป็นอุจเฉททิฎฐิ ผู้ใดเห็นว่าโดยสมมติสัจจะธรรมทั้งปวงเป็นปฏิจจสมุปบาทและโดยปรมาตมสัจจะธรรมทั้งปวงเป็นสุญญตาไซ้ ผู้นั้นแลได้ชื่อว่าผู้มีสัมมาทิฎฐิโดยแท้ ที่ว่ามานี้เป็นมติของพระนาครชุนผู้เป็นต้นนิยายสุญญาวาท” (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2516 : 95)

ในประเทศไทยและกัมพูชาค้นพบรูปโพธิสัตว์โลกेश্বরเปล่งรัศมี ที่สลักจากหินทรายมีทั้งสมบูรณ์และชำรุดเหลือเพียงเศียรหรือองค์รวม 19 องค์ และสัมฤทธิ์ 3 องค์ในสภาพสมบูรณ์ (Woodward 1994, 109 – 110) พระโลกेश্বরเปล่งรัศมีทุกองค์ล้วนมีลักษณะร่วมกัน คือ ทรงมีแปดกร พระวรกายท่อนบนจนถึงมุนพระเศาเต็มไปด้วยรูปพระตถาคตองค์จิ๋ว พระอุระปรากฏรูปพระนางปรัชญาปารมิตาสองกรประทับสมาธิราบ 1 องค์ และรอบพระโสณิอีก 8 องค์ นิ้วพระบาทสวมพระธำมรงค์ (แหวน) รูปพระตถาคต แต่ที่สำคัญก็คือพระโลกेश্বরเปล่งรัศมีทุกองค์ ล้วนมีเค้าพระพักตร์เหมือนพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ผู้ทรงนับถือพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เห็นได้จากพระเนตรหรือ

จนเกือบปิดและแยมพระสรวลด้วย “รอยยิ้มแบบบายอน” แสดงถึงพระกรุณาของพระองค์เอกเช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ผู้ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งความกรุณา

พระโลเกศวรเปล่งรัศมีจากปราสาทเมืองสิงห์ ศาสนสถานประจำเมือง “ขยสิงหปุระ” ที่กล่าวถึงในจารึกปราสาทพระขรรค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นองค์ที่สร้างจากหินทรายซึ่งคงสภาพสมบูรณ์ที่สุดองค์หนึ่งที่พบในประเทศไทย พระกรทั้งแปดหากไม่หักหายไปจะทรงถือสิ่งของ คือ พระหัตถ์ขวาจากล่างขึ้นไป ได้แก่ พระนางขัททกษิรมหาวิทยา คัมภีร์ ขอช้าง และวัชระ จากพระหัตถ์ซ้ายบนลงมา ได้แก่ จักร สายประคำ หม้อน้ำอมฤต และพระขรรค์ ตามลำดับ โดยพิจารณาจากสิ่งของในพระหัตถ์ของพระโลเกศวรแปดกรบนผนังระเบียงคดของปราสาทบันทายฉมาร์ ประเทศกัมพูชา (Boisselier. 2008: 317 – 318) และรูปพระโลเกศวรสัมฤทธิ์จากเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ กรุงเทพมหานคร (Woodward. 1997: 83) และจากประเทศกัมพูชา (Jessup and zephyr. 1997: 313) ซึ่งพระหัตถ์และสิ่งของอยู่ในสภาพสมบูรณ์กว่า อนึ่งพระโลเกศวรเปล่งรัศมีจากปราสาทเมืองสิงห์น่าจะเป็นฝีมือช่างท้องถิ่น เพราะพระพักตร์และการแกะสลักพระวรกายดูอ่อนละมุนน้อยกว่าองค์ที่พบในนครธม (Jessup and zephyr. 1997: 315) จึงไม่น่าจะใช้ “พระชัยพุทธมหานาค” ซึ่งพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงส่งมาพระราชทานให้กับบรรดาเมืองภายใต้พระราชอำนาจทั้ง 23 แห่งของพระองค์ อันรวมถึงขยสิงหปุระหรือเมืองสิงห์ดังกล่าวถึงในจารึกปราสาทพระขรรค์ (ดูรายละเอียดใน Woodward. 1997: 105–109) “โลเกศวร” เป็นพระนามที่จารึกเขมรใช้เรียกพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ในฐานะที่ทรงเป็นผู้เป็นใหญ่แห่งโลก (เจ้าโลก)เช่นเดียวกับพระอิศวรอันเป็นพระนามหนึ่งของพระศิวะ พระโลเกศวรเปล่งรัศมีสร้างขึ้นตามคัมภีร์การันทวยหสูตร ของลัทธิมหายาน-ตันตรยาน ซึ่งยกระดับพระองค์เทียบกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์เป็น “พุทธ-อิศวร” และสาธยายถึงพระอานุภาพของพระองค์ในหลายรูปแบบ (ดูรายละเอียดใน Studholme. 2002: 40–59) เช่น ทรงปรากฏพระองค์ในรูปแบบสิบเอ็ดเศียร พันเนตร และพันกร ทรงเปล่งพระรัศมีพวยพุ่งออกมาจากยมโลก ทรงปลดปล่อยแม่น้ำไวตราณี ทั้ง 10 สายในนรก ออกจากนิ้วพระหัตถ์และพระบาทเพื่อดับกระหายของเหล่าเปรต บรรดาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ทั้งพระศิวะ พระวิษณุ และพระพรหม ก็ล้วนอุบัติจากองค์ของพระองค์ คัมภีร์ดังกล่าวมาเกี่ยวข้องกับพระโลเกศวรเปล่งรัศมี คือข้อความที่กล่าวว่าขุมพระโลมา (ขุมขน) ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรล้วนบรรจุนานาสรรพสิ่ง รวมถึงพุทธเกษตร คือ สวรรค์ของพระตถาคตแต่ละพระองค์จำนวนมากมาย อุปมาแทนด้วยรูปพระตถาคตปางสมาธิ ตามพระวรกายแม้พระบาทก็ทรงสวมพระอัมรินทร์รูปพระตถาคต เพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ของพระองค์เหนือปวงพระตถาคต ดังสาธยายไว้ในคัมภีร์ดังกล่าวว่าพระรัศมีของ

บรรดาพระตถาคตมีอาจเทียบได้กับพระรัศมีอันเรืองรองของพระอวโลกิเตศวร (Studholme. 2002: 46) รูปพระโลเกศวรเปล่งรัศมีของกัมพูชายังเชื่อมโยงได้กับมนตร์ 6 พยางค์ หรือมนตร์ “ษทักขริมหาวิทยา” ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร อันได้แก่ โอม มณี ปทุเม หุม อันมีความหมายว่า “ข้าพเจ้าอยู่ในดอกบัวเพชรพลอย” (Studholme. 2002: 116) มีพระนางษทักขริมหาวิทยาเป็นตัวแทนของมนตร์ (Studholme. 2002: 74) ดังปรากฏรูปของพระนางเป็นรูปสี่กรสอดคล้องกับคัมภีร์ประทับในพระหัตถ์ขวาล่างสุดของรูปพระโลเกศวรเปล่งรัศมีสัมฤทธิ์ รูปสลักบนผนังระเบียงคดของปราสาทบันทายฉมาร์ (Sharrock. 2015: 3) และมีอยู่รูปหนึ่งเป็นรูปพระโลเกศวรหกกร ที่เบื้องหลังแสดงรูปของพระนางเรียงเป็นวงรัศมีของประภามณฑล ซ้อนกัน 6 ชั้น แทนจำนวนพยางค์ทั้ง 6 ของมนตร์นี้ (Sharrock. 2015: 73-74) นับถือกันว่าเป็นมนตร์ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในบรรดามนต์ของลัทธิมหายาน-ตันตรยาน คัมภีร์การันทวยหสูตร ยกย่องว่ามนตร์นี้เทียบได้กับจำนวนพระธรรมทั้ง 84,000 หรือ พระธรรมสังเขปจากทั้งหมดที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ หรือเปรียบได้กับกำลังทั้ง 12 ชื่อของธรรมจักรที่เคลื่อนไป และเป็นความรู้ที่ไม่อาจทำลาย (Studholme. 2002: 72) กระทั่งบรรดาพระตถาคต พระปัจเจกพุทธเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ก็ทรงสวดมนตร์นี้ พระศากยมนูित्रงประกาศไว้ในคัมภีร์การันทวยหสูตร ว่าผู้ใดก็ตามที่สาธยายมนตร์อันเปรียบได้กับ “ปรหมฤทยา” คือ หัวใจหรือแก่นซึ่งรวมพระนามของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเข้าไว้ด้วยกัน จะได้ไปเกิดใหม่ในชุมพระโลมาของพระอวโลกิเตศวร ยุติการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ แต่จะท่องเที่ยวไปในระหว่างชุมพระโลมา หรืออีกนัยหนึ่งคือการท่องเที่ยวในพุทธเกษตรของพระตถาคตทั้งหลายจนบรรลุนิพพานตามอุดมคติของลัทธิมหายานก็คือ การได้ไปจุติใหม่ในดอกบัวบนสวรรค์สุขาวดี พุทธเกษตรของพระอมิตาภะ และยังเป็นที่พักพิงของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เมื่อได้ฟังธรรมจากพระตถาคต พระองค์นั้นจะนำไปสู่ความหลุดพ้นในที่สุดเช่นกัน นับว่าสอดคล้องกับความหมายของมนตร์ที่สื่อถึงการไปจุติใหม่ในดอกบัวอันทำจากเพชรพลอยได้เป็นอย่างดี (Studholme 2002: 47–116)

ส่วนรูปพระนางปรัชญาปารมิตาประทับเรียงกัน 8 องค์รอบพระโสณีของพระโลเกศวรเปล่งรัศมี น่าจะสื่อความหมายถึงคัมภีร์ปรัชญาปารมิตา ฉบับพิสดารทั้ง 8 คัมภีร์ที่พระศากยมนูित्रงนำมาเปิดเผยและแสดงเฉพาะพระโพธิสัตว์ อีก 1 องค์บนพระอุระน่าจะหมายถึงคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาฤทยา หรือคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาฉบับย่อที่บรรจุสาระสำคัญเทียบได้กับ “หัวใจพระคาถา” ของคัมภีร์ฉบับพิสดาร สอดคล้องกับตำแหน่งของพระนางปรัชญาปารมิตาบนที่หน้าพระอุระ ของพระโลเกศวรเปล่งรัศมี น่าสนใจที่คำว่า “ปรัชญาปารมิตา” ก็มีจำนวน 6 พยางค์เท่ากับมนตร์ โอม มณี

ปทุม ทุม และबारมี 6 ของพระโพธิสัตว์ ที่กล่าวในคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาสูต (Studholme, 2002: 87 อ้างถึงใน พิชญา สุ่มจินดา. 2560)

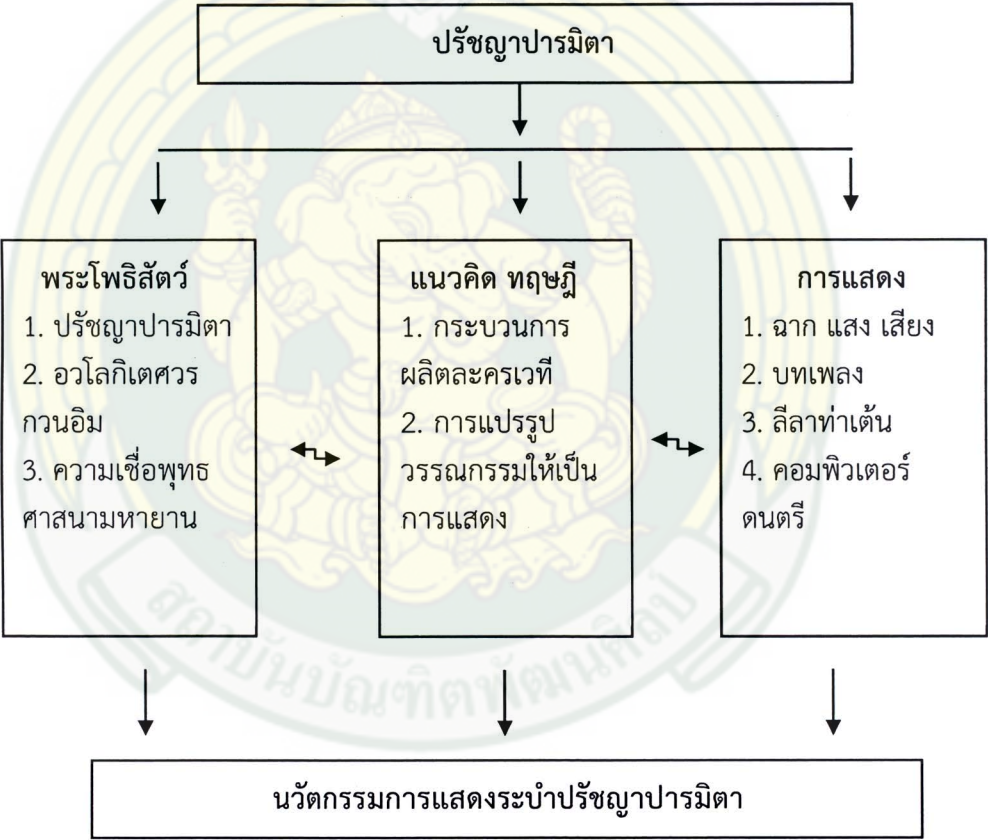
สรุปองค์ความรู้จากการศึกษาเอกสาร เพื่อนำมาใช้ประกอบการสร้างสรรค์นวัตกรรม การแสดงระบำปรัชญาปารมิตา ทางด้านแนวคิดทฤษฎีกระบวนการผลิตละครเวที ประกอบด้วย การนำเสนอละครเวที ละครยุคสมัย การแปรรูปวรรณกรรม และแนวคิดจุลนิยม ผู้สร้างสรรค์เลือกใช้กระบวนการผลิตละครเวทีตามแนวคิดละครยุคสมัยหรือแนวพีเรียด ผสมผสานกับแนวคิดศิลปะแบบจุลนิยม เนื่องจากมีแนวการสร้างสรรคงาน เข้ากับประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเด็น โพธิสัตว์ในพุทธศาสนามหายาน ที่มีคุณสมบัติสำคัญ 3 ประการคือ มีปัญญาเห็นแจ้งในสังขารไม่เป็นทาสกิเลส (มหาปรัชญา) มีจิตกรุณาพร้อมสละตนเองเพื่อคนพินทุภัก (มหากรุณา) มีวิธีสอนที่ชาญฉลาดให้คนเข้าถึงธรรมะ (มหาอุบายะ) และปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra) ที่จะนำมาใช้เป็นเนื้อหาหลักในการสร้างสรรค์การแสดงครั้งนี้ ที่กล่าวถึงปรัชญาปารมิตาและโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวณอิมว่า เป็นสัญลักษณ์ของปัญญาและความกรุณา ฝ้าดูแลสรรพสัตว์ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์ พุทธศาสนิกชนจีนรู้จักในนาม “กวณซีอิม” ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า “อวโลกิเตศวร” ในภาษาสันสกฤต หมายถึง พระผู้สดับฟังเสียงคร่ำครวญของผู้อยู่ในห้วงทุกข์ เพื่อแสดงปรีชาธรรมถึงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เป็นอุบายให้คนเข้าถึงหลักพุทธธรรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการสร้างสรรค์

การดำเนินการสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของปรัชญาปารมิตา และเพื่อสร้างสรรค์การแสดงระบำปรัชญาปารมิตา ดำเนินการสร้างสรรค์ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

กรอบแนวคิดการสร้างสรรค์

ขอบเขตการสร้างสรรค์

เนื้อหาวิจัย	โพธิสัตว์ปรัชญาปารมิตา
พื้นที่วิจัย	ปรัชญาปารมิตาในประเทศไทย
ระยะเวลา	ตุลาคม 2561 ถึง เดือนกันยายน 2562
ระเบียบวิธี	วิจัยเชิงคุณภาพ

วิธีการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์นี้เป็นการวิจัยสร้างสรรค์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาเอกสาร ดำเนินการสร้างสรรค์เป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง รวบรวมองค์ความรู้ประวัติความเป็นมาของโพธิสัตว์ชื่อปรัชญาปารมิตา โดยการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามคติความเชื่อพุทธศาสนาหายาน นำมาใช้เป็นแรงบันดาลใจสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงครั้งนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ดร.มนัส แก้วบุชา ดร.ปานชัย พูนวิตุ

วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า สังเคราะห์ข้อมูล สรุปผล ประเด็นที่เกี่ยวข้องเรื่อง พระโพธิสัตว์ พระปรัชญาปารมิตา พระอวโลกิเตศวร พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ปราสาทหินพิมาย พระปรางค์สามยอด ปราสาทเมืองสิงห์ ศิลปะลพบุรี ศิลปะศรีวิชัย ศิลปะบาเยน และศิลปะดงเคื่อง รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนา

ขั้นตอนที่สอง นำองค์ความรู้ที่ได้จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่องประวัติความเป็นมาของโพธิสัตว์ชื่อปรัชญาปารมิตา นำมาใช้เป็นแรงบันดาลใจสร้างสรรค์เพลงสื่อสารแสดงให้เห็นกรุณาคุณของอวโลกิเตศวรกวณิมและปัญญาคุณปรัชญาปารมิตา ที่เป็นบุคลาธิฐานตัวแทนความกรุณาและปัญญาความรู้อันบริสุทธิ์สะอาดของพระพุทธองค์ทรงคำชูโลก

ออกแบบโครงสร้างเพลงประกอบช่วงดนตรี โหมโรงนำเรื่อง เล่าเรื่อง และสรุปความ กำหนดให้มีสาระธรรม ความเมตตา ความสุข ความฉลาด กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกัน เช่นเดียวกับงานศิลปะปรากฏบนพระพักตร์ของโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและปรัชญาปารมิตา ให้ผู้ฟังเข้าถึงความเมตตา ปัญญา และศานติ ที่เป็นแก่นพุทธธรรม เนื้อหาเพลงเล่าเรื่องราว ดังนี้

ช่วงดนตรี Intro “สายธารแห่งศรัทธาหาชนไร้เขตแดนและเวลา” แสดงความทุกข์ยากของมวลมนุษยชาติที่เกิดจาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง อันไม่มีที่สิ้นสุด

ช่วงที่สอง “ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร พาสรรพสัตว์พันห้วงนที” คือ มন্ত্রาแห่งความฉลาดล้ำ ช่วยคนทุกข์ยาก ด้วยความรักและความเมตตา

ช่วงสรุป “ชีวิตงามด้วยความรัก สุขสานติ ประจักษ์พุทธธรรม” แสดงถึง ความเมตตา ความสุข และความฉลาด

แต่งเพลงตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้ ทำโน้ตเพลง และฝึกซ้อม ซ้อมใหญ่และประเมินผลหลังแสดงจริง โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านดนตรี ได้แก่ ศ.ดร. วีระชาติ เปรมานนท์ รศ.ดร.โกวิทย์ ชันธุศิริ รศ.ดร.วิบูลย์ ตระกูลสุน ผศ.ดร.เอกราช เจริญนิตย์ ช่วยวิพากษ์งานเพลง สรุปผล ทำรายงาน เผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการสร้างสรรค์เพลง นำไปใช้ประดิษฐ์ลีลาทำรำประกอบเพลงต่อไป

ขั้นตอนที่สาม การสร้างสรรค์ทำรำตามทำนองเพลง ดำเนินการสร้างสรรค์ตามข้อมูลที่ได้จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้โดยการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้การแปรรูปวรรณกรรมมาเป็นสื่อการแสดง ศึกษาแนวคิดศิลปะการแสดงและศึกษาทฤษฎีศิลปะ นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดการสร้างสรรค์ ประดิษฐ์ลีลาทำรำประกอบเพลงปรัชญาปารมิตา

ซ้อมใหญ่เพื่อทดสอบและเปิดการแสดงจริงเพื่อประเมินผลการแสดง โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงประกอบด้วย ศ.ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ดร.วรากร จันทะสาโร และ ดร.ธีรเดช กลิ่นจันทร์ วิพากษ์การสร้างสรรค์ทำรำตามทำนองเพลง

ขั้นตอนที่สี่ ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปผล รายงานผลการสร้างสรรค์โดยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามกรอบแนวคิดการสร้างสรรค์ จัดทำรูปเล่มนำเสนอสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และเขียนบทความวิชาการเพื่อนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสร้างสรรค

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ สรุปผลตามวัตถุประสงค์การสร้างสรรคคือ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของปรัชญาปารมิตาและเพื่อสร้างสรรคการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา ได้ 2 ประเด็นคือ ประวัติความเป็นมาปรัชญาปารมิตา และการสร้างสรรคระบำปรัชญาปารมิตา สรุปได้ดังนี้

ประวัติความเป็นมาปรัชญาปารมิตา

พระพุทธเจ้าทรงพระคุณ 3 ประการ คือ พระปัญญาคุณ มีปัญญารอบรู้สรรพสิ่งทั้งปวงและนำมาแสดงให้ชาวโลกรู้ตามอัธยาศัยแต่ละบุคคล พระบริสุทธิคุณ สะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง พระกรุณาคุณ คือ กรุณาต่อสรรพสัตว์ไม่เลือกชั้นวรรณะให้อยู่ร่วมด้วยเมตตาและสันติสุข พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมวิธีดับทุกข์ 84,000 วิธี เน้นทางสายกลางใช้ปัญญาเพื่อดับทุกข์ได้แก่ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำให้บริสุทธิผ่องแผ้ว เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา

ปรัชญาปารมิตาเป็นสัญลักษณ์ของปัญญา คู่กับโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) สัญลักษณ์ของกรุณา ตามความเชื่อพุทธศาสนามหายาน ลักษณะเด่นของปรัชญาปารมิตาคือ เป็นที่รวมของพระยานิพพุตะไว้ด้วยกัน สะท้อนปรัชญาพุทธะ คือ ความว่างเปล่าเป็นองค์ประกอบในทุกสรรพสิ่ง ปรัชญาปารมิตามี 3 วรรณะ คือ วรรณะขาว ประทับบนดอกบัวขาว พระหัตถ์ถือดอกบัวและคัมภีร์ วรรณะเหลือง พระหัตถ์ปางธรรมจักร รูปปั้นพบในเกาะชวา และวรรณะทองลักษณะคล้ายวรรณะเหลืองแต่เพิ่มจำนวนดอกบัวและคัมภีร์ให้มากขึ้น เป็นที่นิยมในอินเดีย นอกจากนี้ปรัชญาปารมิตาแบบวัชรยาน มีรูปแบบหลายเศียรโดยมากนิยมมี 11 เศียร 22 กร พระหัตถ์ถือคัมภีร์ ดอกบัว ธนูลูกศร ประคำ เพื่อแสดงปริศนาธรรมถึงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เป็นอุบายให้คนเข้าถึงหลักพุทธธรรม

เรื่องราวของปรัชญาปารมิตาจะปรากฏคู่กับอวโลกิเตศวรหรือกวนอิม คำว่า อวโลกิเตศวรตามรูปศัพท์มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ที่เฝ้ามองจากเบื้องบนมายังโลกมนุษย์ เฝ้าดูแลสรรพสัตว์ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์ ปรากฏพระพักตร์อยู่ทุกทิศแลเห็นทั้งหมดเป็น “สมันตมุข” เป็นผู้ที่สามารถบรรลุโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อใดก็ได้แต่ไม่ยอม เพราะมีจิตกรุณาช่วยเหลือสรรพสัตว์ พุทธศาสนิกชนชาวจีนรู้จักในนาม “กวนซิม” ซึ่งมีความหมายเดียวกับ “อวโลกิเตศวร” ในภาษาสันสกฤต หมายถึง พระผู้สดับฟังเสียงคร่ำครวญของผู้อยู่ในห้วงทุกข์ คำว่ากวนซิม พระกุมารชิวะ

ภิกษุชาวเอเชียกลางผู้ไปเผยแผ่พระศาสนาในจีนเป็นผู้แปล ต่อมาตัดคำออกเหลือเพียง “กวนอิม” เพราะคำว่า ซี พ้องกับพระนามจักรพรรดิ “หลี่ซีหมิง” หรือ “ถังไท่จงฮ่องเต้”

คัมภีร์มัญชุศรีมูลกัลปักษรจนาราว พ.ศ. 1250-1450 กล่าวถึง โพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ว่ามีฐานะเป็นหัวหน้าเทพกลุ่มดอกบัวสัญลักษณ์ของปัญญาและโพธิญาณ ในขณะที่โพธิสัตว์วัชรปาณี สัญลักษณ์ของปัญญา และพระพุทธรูปเจ้ามหาไวโรจนะทรงเป็นสัญลักษณ์ของพระโพธิญาณ ความเชื่อนี้ทำให้มีการบูชาเทพทั้ง 3 องค์ร่วมกัน เช่น ในชาวภาคกลาง ได้ทำรูปพระพุทธรูปเจ้ามหาไวโรจนะไว้ตรงกลาง เบื้องซ้ายเป็นรูปโพธิสัตว์วัชรปาณี และเบื้องขวาคือโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 กร นามว่า ปัทมปาณี พระหัตถ์ซ้ายถือดอกบัว พระหัตถ์ขวาประทานพร ในประเทศไทยพบจารึกหลักที่ 23 ที่วัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จารึกราว พ.ศ. 1318 ข้อความในจารึกด้านที่ 1 กล่าวถึงพระเจ้ากรุงศรีวิชัยทรงสร้างปราสาทอิฐบูชาเทพ 3 องค์ คือ โพธิสัตว์ผู้ถือดอกบัว (ปัทมปาณี) พระผู้ผจญพระยามาร และโพธิสัตว์ผู้ถือวชิระ (วัชรปาณี)

ผู้ศึกษาทางด้านโบราณคดีจะคุ้นเคยประติมากรรมปรัชญาปารมิตา ความเชื่อเรื่องโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและปรัชญาปารมิตา ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนา และการขุดค้นทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์ จารึก ดำเนิน ชาดก ในรัฐโบราณของ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย กัมพูชา จีน เวียดนาม พม่า ลาว เช่น เมืองไบถาโน เมืองฮาลิน เมืองศรีเกษตร เมืองสะเทิม เมืองพะโค เมืองฉันบุรี เมืองเวสาลี เมืองออกแก้ว เมืองนาตรัง ฯลฯ ร่องรอยของรัฐพูนันและเมืองหลินยี่ในเวียดนาม และการขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองอุทอง เมืองนครปฐมโบราณและเมืองลพบุรีในประเทศไทย มีหลักฐานทางโบราณคดีและศิลปกรรมจำนวนมาก ที่แสดงถึงอิทธิพลพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิพร้อมกับการค้าขาย และการผสมผสานวัฒนธรรมจากอินเดีย จีน และมลายู (ผาสุก อินทราวุธ. 2548 : 230-260)

คติความเชื่อพุทธศาสนamahayan โพธิสัตว์ทรงคุณประเสริฐ 3 ประการ คือ มีปัญญาเห็นแจ้งในสัจธรรมไม่เป็นทาสกิเลส (มหาปรัชญา) มีจิตกรุณาปราศจากขอบเขตพร้อมสละตนเองเพื่อคนให้พ้นทุกข์ (มหากุณา) มีวิธีแนะนำสั่งสอนที่ชาญฉลาดให้คนเข้าถึงสัจธรรม (มหาอุบายะ) นอกจากนี้โพธิสัตว์ต้องมีจริยธรรม 10 ประการ ได้แก่

1. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า จะไม่มีโรครภัยไข้เจ็บ
2. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ครองชีพโดยไม่มีภัยอันตราย
3. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ไม่มีอุปสรรคในการชำระจิตให้บริสุทธิ์
4. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ไม่มีมารขัดขวางการปฏิบัติภารกิจ

5. อดทนทำงานยากได้ต่อเนื่องยาวนาน ไม่หวังว่างานจะต้องสำเร็จผลเร็ว
6. คบเพื่อนโดยไม่ปรารถนาจะได้รับผลประโยชน์
7. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ผู้อื่นตามใจตนเองทุกอย่างเสมอ
8. ทำความดีกับผู้อื่น โดยไม่ปรารถนาสิ่งตอบแทน
9. เห็นลาภสักการะแล้ว ไม่ปรารถนาว่าจะได้รับ
10. เมื่อถูกใส่ร้ายติเตียนนินทา ไม่ปรารถนาจะตอบโต้

โพธิสัตว์จึงมีบารมีที่เกิดจากการกระทำด้วยกุศลเจตนา ประกอบด้วย ทานบารมีคือการให้หรือเสียสละโดยมีเจตนาช่วยเหลือผู้อื่น ศีลบารมีคือรักษาศีลเป็นปกติ เนกขัมมะบารมีคือออกบวชละเว้นจากามสุข ปัญญาบารมีคือเพิ่มพูนปัญญาทางโลกและทางธรรม วิริยะบารมีคือใช้ความเพียรจนสำเร็จ ขันติบารมีคืออดทนอดกลั้น สัจจะบารมีคือรักษาคำพูด อธิษฐานบารมีคือตั้งมั่นในความปรารถนาด้วยจิตมั่นคง เมตตาบารมีคือปรารถนาดีมีความรักสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกอย่างเท่าเทียม ประคุมารดารักบุตร อุเบกขาบารมีคือการวางเฉยปล่อยวางในสิ่งที่ผิดพลาดสิ่งที่แก้ไขไม่ได้ วางเฉยในความทุกข์ที่ช่วยไม่ได้ เนื่องจากมีปัญญาเห็นว่าทุกคนมีกรรมของตน

บารมีแบ่งเป็น 3 ชั้น ได้แก่ บารมีขั้นต้นคือการสละทรัพย์ช่วยเหลือผู้อื่น (ทานบารมี) รักษาศีลแม้ต้องสูญเสียทรัพย์ (ศีลบารมี) บวชโดยไม่อาลัยทรัพย์ (เนกขัมมบารมี)

บารมีชั้นกลาง (อุปปบารมี) คือ สละเลือดเนื้ออวัยวะช่วยเหลือผู้อื่น (ทานอุปปบารมี) การใช้ปัญญาช่วยรักษาอวัยวะเลือดเนื้อผู้อื่น (ปัญญาอุปปบารมี) การมีความเพียรจนไม่อาลัยในเลือดเนื้อหรืออวัยวะของตน (วิริยะอุปปบารมี) มีเมตตาต่อผู้จะมาทำร้ายเลือดเนื้ออวัยวะของตน (เมตตาอุปปบารมี) อดทนอดกลั้นต่อผู้มาทำร้าย (ขันติอุปปบารมี)

และบารมีชั้นสูงสุด (ปรมัตถบารมี) คือ สละชีวิตเป็นทานเพื่อรักษาคำพูด (สัจจปรมัตถบารมี), จิตไม่หวั่นไหวแม้ต้องเสียชีวิต (อธิษฐานปรมัตถบารมี) วางเฉยต่อผู้มาทำร้ายชีวิต (อุเบกขาปรมัตถบารมี) เป็นต้น (ผาสุข อินทราวุธ, 2543 : 83-84)

ปัจจุบันประชาชนจำนวนมากศรัทธาพระโพธิสัตว์กวนอิมหรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ตามรูปศัพท์ คำว่า อวโลกิเตศวร มาจากภาษาสันสกฤต คือ อวโลกิต กับ อิศวร แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ที่เฝ้ามองจากเบื้องบนมายังโลกมนุษย์ หมายถึง เฝ้าดูแลสรรพสัตว์ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์

จากหลักฐานทางโบราณคดีนักวิชาการอธิบายว่าพระองค์เป็น “สมันตมุข” คือ ปรากฏพระพักตร์อยู่ทุกทิศแลเห็นทั้งหมด เป็นผู้ที่สามารถบรรลุพระโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า เมื่อใดก็ได้ แต่ทรงยับยั้งไว้เนื่องจากความกรุณาสงสารต่อสรรพสัตว์ นอกจากนี้นักปราชญ์พุทธศาสนาบางท่านยัง

ได้เสนอความเห็นว่ คำว่า อิศวร นั้น เป็นเสมือนตำแหน่งที่ติดมากับพระนามอวโลกิตะ จึงถือได้ว่ เป็นพระโพธิสัตว์พระองค์เดียวที่มีตำแหน่งระบุไว้ท้ายพระนามขณะที่พระโพธิสัตว์อื่นไม่มี แสดงถึง ความยิ่งใหญ่และความสำคัญของพระองค์

พุทธศาสนิกชนชาวจีนรู้จักพระองค์ในนาม “กวนซีอิม” ซึ่งมีความหมายเดียวกันกับคำว่า “อวโลกิตศวร” ในภาษาสันสกฤต คือ ผู้ฟังสดับฟังเสียงแห่งโลก หมายถึง พระผู้สดับฟังเสียงคร่ำครวญของสัตว์โลกที่กำลังอยู่ในห้วงทุกข์ คำว่า “กวนซีอิม” พระกุมารชีวะชาวเอเชียกลางผู้ไปเผยแผ่พระศาสนาในจีนเป็นผู้แปล ต่อมาตัดคำว่า ซี ซึ่งพ้องกับพระนามจักรพรรดิ หลีซีหิงหรือถังไทจง ย่องเต้อกจึงเหลือเพียง “กวนอิม” ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra) เป็นคำสอนเรื่องศุขนิตา หมายถึง ปัญญาบารมี ซึ่งเป็นบารมีที่สำคัญที่สุด พระภิกษุมหายานทุกชาติใช้สวดท้าว้ตรในพิธีกรรม ผู้เข้าใจพระสูตรนี้จะสามารถบรรลุโพธิญาณ (วิจักขณ์ พานิช. 2551 : 40-90)

ความล้าเลิศของพระสูตรนี้เป็นที่ประจักษ์มานานนับพันปี ถือเป็นบุคลาธิษฐานว่าพระอวโลกิตศวรกวนอิม มอมนตราแห่งปรัชญาปารมิตาไว้ว่า “คเต คเต ปรคเต ปรสังคเต โพธิ สวาหะ” ในศาสนาเซนจะเริ่มสวดมนต์บูชาปรัชญาปารมิตาก่อนคณาจารย์ท่านอื่น เพราะถือว่าปรัชญาปารมิตาเป็น “ต้นธาตุ-ต้นธรรม” อย่างแท้จริง

ปัจจุบันนักวิชาการสนใจศึกษาเรื่องราวปรัชญาปารมิตา ในดินแดนที่พุทธศาสนาแผ่ไปถึง เช่น ปรังค์สามยอดลพบุรี ปราสาทเมืองสิงห์ ปราสาทนครวัด ฯลฯ ควบคู่กับการศึกษาคติความเชื่อเรื่องโพธิสัตว์จากวรรณกรรมพุทธศาสนา ที่ก่อให้เกิดศรัทธาข้ามพรมแดนไปยังดินแดนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม

การสร้างสรรค์ระบำปรัชญาปารมิตา

ระบำปรัชญาปารมิตาเป็นงานศิลปะร่วมสมัย เนื้อหาเรื่องราวจากวรรณกรรมประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ขั้นตอนวิธีการสร้างสรรค์เริ่มจากการนำเนื้อหาในเรื่องเดิมที่มีอยู่แล้ว มาแปรรูปสร้างสรรค์ใหม่ โดยมีจุดประสงค์ให้ชมการแสดงแล้วมีความสุขเข้าใจเรื่องตรงกัน

เนื้อหาหลัก (Content) มาจากเรื่องราวโพธิสัตว์อวโลกิตศวรกวนอิมและปรัชญาปารมิตา ซึ่งมีอยู่ในวรรณกรรมพุทธศาสนาของไทยและวรรณกรรมต่างชาติ เพื่อผสมผสานความโดดเด่นและความแตกต่างตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม นำความเหมือนและความแตกต่างทั้งหลายมาหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวให้เป็นงานศิลปะที่น่าสนใจ

แนวความคิดหลักของเรื่อง (Theme) ความทุกข์ที่เกิดจากความรัก โลก โกรธ หลง วิชา อาฆาต ผิดหวัง ตัณหา ราคะ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งสากลที่เกิดขึ้นกับคนทุกชั้นชนทุกยุคสมัย สามารถสงบระงับได้จากการศึกษาพุทธธรรม

แนวคิดเรื่องสัญลักษณ์ (Symbol) แสดงความหมายส่วนหนึ่งของการแสดงประกอบด้วยเรื่องราวตามคติความเชื่อพุทธศาสนาหายาน รูปร่างของปรัชญาปารมิตามีสีขาวหรือสีเหลือง พระหัตถ์อยู่ในท่าธรรมจักรมุทรา ถือดอกบัว คัมภีร์ ลูกประคำหรือวัชร ประชญาปารมิตามีลักษณะเด่นคือเป็นที่รวมของพระยานิพพุต สะท้อนปรัชญาเชิงพุทธคือ ความว่างเปล่าเป็นองค์ประกอบในทุกสรรพสิ่ง พระกรคู่หน้าอยู่ในท่ามุนิธรรมจักร ด้านหลังเป็นดอกบัวสีขาว มีคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาวางบนดอกบัว ในศิลปะลพบุรีพบในรูปสองกร พระหัตถ์ถือดอกบัวและคัมภีร์ คือ สัญลักษณ์ของปัญญา คู่กับโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) สัญลักษณ์ของความกรุณา

แรงบันดาลใจ (Inspiration) จากสัญลักษณ์เรื่องราวปรัชญาปารมิตาและอวโลกิเตศวร ที่ตามรูปศัพท์ภาษาสันสกฤต และตามที่ชาวจีนรู้จักในนามโพธิสัตว์กวนอิม หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ที่คอยเฝ้าดูแลสรรพสัตว์ในโลกมนุษย์ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์ นำไปสู่การสร้างสรรคเพลงและการแสดง

เพลง (Music) แรงบันดาลใจจากเรื่องราวโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและปรัชญาปารมิตา ผู้ทรงความกรุณาและปัญญาเฉลียวฉลาด อันเป็นหัวใจสำคัญของการบรรลุนิพพานเป็นความสุขนิรันดร์แท้จริง ผสมผสานกับอิทธิพลแนวคิดของดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Music) ซึ่งจะมีเสียงสังเคราะห์ต่างๆ ควบคุมเสียงด้วยคอมพิวเตอร์ดนตรี ตามหลักทฤษฎีและองค์ประกอบทางดนตรี โดยใช้ดนตรีบรรยายเรื่องราวในวรรณกรรมหรือเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งเปรียบเสมือนกับการนำเรื่องราวในวรรณกรรมมาเปลี่ยนเป็นภาษาดนตรี และการเล่าเรื่องราวให้ผู้ชมเข้าใจ ในลักษณะดนตรีที่เลียนเสียงธรรมชาติ (Depictive Music) เล่าเรื่องราวผ่านบทประพันธ์เพลง ใช้เสียงดนตรีสร้างภาพ สื่ออารมณ์หรือบรรยากาศ (Expressive Music) บรรยายเรื่องราว (Narrative Music) ดนตรีมีความยาวประมาณ 8 นาที เนื้อหาเพลงเป็นภาพสะท้อนการต่อสู้กับจิตใจตนเอง เพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์สู่ความสุขแท้จริงคือนิพพาน โดยแบ่งเนื้อหาเพลงไว้ 4 ตอน ดังนี้

1. โลก แสงแห่งความความโลภที่หิวโหยจากตัณหา อันเป็นเหตุแห่งการดิ้นรนแสวงหา
2. โทสะ แสงแห่งความโกรธดังไฟสมุทรวร ให้รู้สึกร้อนรนจาก กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมของตน
3. โมหะ ความลุ่มหลง เกิดความคิดปรุงแต่ง จนขาดสติสัมปชัญญะ
4. นิพพาน ความสุขอันแท้จริงที่เกิดจากจิตบริสุทธิ์ หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง

การสื่อสารเพลงแสดงอารมณ์ภายในจิตใจ ด้วยเสียงลมหายใจที่จะผันแปรไปตามอายตนะภายนอกของมนุษย์ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ทำนองเพลงใช้โน้ตเสียง “ลา” เพียงเสียงเดียว มีการผสมผสานเสียงบรรยากาศ (Sounds Ambient) ใช้แนวดนตรีพื้นหลังในแบบเสียงกระด้างและเสียงกลมกลืน มีการปรับแต่งเสียงต่างๆ ควบคุมด้วยคอมพิวเตอร์ดนตรี

ออกแบบโครงสร้างเพลงเป็น 3 ส่วน คือ นำเรื่อง เล่าเรื่อง และสรุปความ ในเนื้อหาให้มีพุทธธรรม 3 ประการ ได้แก่ ความกรุณา ความสุข ความฉลาด กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวดุจงานศิลป์ ปรากฏบนพระพักตร์โพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและปรัชญาปารมิตา ผู้ฟังเพลงจะเข้าถึงเมตตา ปัญญา และความสุखสันติ จากการตีความตามเนื้อหาการเล่าเรื่องราว ดังนี้

1. นำเรื่อง “สายธารแห่งศรัทธาหาชนไร้เขตแดนและเวลา” ช่วงดนตรีแสดงความทุกข์ยากของมนุษย์ที่เกิดจาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง อันไม่มีที่สิ้นสุด
2. เล่าเรื่อง “ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตรพาสรรพสัตว์พ้นห้วงนรก” คือ มন্ত্রาแห่งความฉลาดล้ำ ช่วยคนทุกข์ยาก ด้วยรักและเมตตา
3. สรุปความ “ชีวิตรุ่งเรืองด้วยความรัก สุขสันติ ประจักษ์พุทธธรรม” แสดงถึง ความเมตตา ความสุข ความฉลาด พาสรรพสัตว์พ้นห้วงนรก

การออกแบบท่ารำ (Choreography) ประกอบด้วยท่าออก ท่ารำเล่าเรื่อง และท่าจบ สื่อสารเรื่องราวดังนี้ คือ

ท่าออกนำเรื่อง “สายธารแห่งศรัทธาหาชนไร้เขตแดนและเวลา” ตรงกับช่วงดนตรีแสดง ความทุกข์ยากของมนุษย์ที่เกิดจาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง อันไม่มีที่สิ้นสุด

ช่วงดนตรี Intro ผู้แสดงเดินออกมาหน้าเวที ในท่าเดินมือทั้งสองจีบส่งหลัง แล้วปล่อยตั้งวงระดับสะเอว สลับซ้ายขวา 12 จังหวะ ส่วนแถวหน้ากระดาน ในท่ามองมือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาทำมองที่หน้าผาก 12 จังหวะ, นั่งลงในท่าขอพร มือขวาหงายอยู่สูงกว่ามือซ้าย สลับกัน 12 จังหวะ แสดงถึง ความเมตตา เกลียวฉลาด ลูกขี้ขี้ยืน มือทั้งสองจีบเข้าหาแก้ม ยุบยัด เอียงศีรษะสลับ ซ้ายขวา 12 จังหวะ, ส่วนแถวในท่ามือขวาบัวบาน มือซ้ายจีบส่งหลัง 12 จังหวะ, ก้มตัวลง มือทั้งสองจีบ ย่ำเท้า แล้วปล่อยจีบระดับศีรษะ สลับกัน 12 จังหวะ, มือตั้งวงในท่าสอดสร้อยมาลา ย่อตัวตาม จังหวะ 12 จังหวะ

ท่ารำเล่าเรื่อง “ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร พาสรรพสัตว์พ้นห้วงนรก” คือ มন্ত্রาแห่งความฉลาดล้ำ ช่วยคนทุกข์ยากด้วยรักและเมตตา “มิตรภาพคือภาษาามวิไล” แสดงถึง ความสุขสันติ ไร้พรมแดน มือขวาทิ้งบัวบาน มือซ้ายจีบส่งหลัง ย่ำเท้าตามจังหวะ แล้วเปลี่ยนข้าง 12 ครั้ง,

มือทั้งสองจีบส่งหลัง ย่ำเท้านับจังหวะ แล้วปล่อยมือทั้งสองตั้งวงหน้าระดับปาก 12 ครั้ง ยึดยุบตัวตามจังหวะ มือขวาดังวงหยาบปลายมือลงไปทางขวา มือซ้ายจีบคว่ำไปทางขวา แล้วเปลี่ยนสลับข้าง 12 ครั้ง จากนั้นค่อยๆ นั่งลง

“ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตรา” คือ มন্ত্রาแห่งความฉลาดล้ำ, ปรัชญาปารมิตา เดินออกมาหน้าเวที มือขวาลือดอกบัว มือซ้ายจับที่ก้านดอกบัว, หยุดนิ่งกลางเวที 3 จังหวะ จากนั้นเดินไปทางขวา 3 จังหวะ ซ้าย 3 จังหวะ แล้วกลับมาหยุดที่เดิม จากนั้นเดินไปหานักแสดงที่นั่งอยู่ในท่ามือขวาสูง มือซ้ายต่ำยุบยึด 8 จังหวะ (นักแสดงที่นั่งอยู่เปลี่ยนท่าเป็นพับเพียบ มือทั้งสองวางลงกับพื้น หน้าหันมองไปที่โพธิสัตว์)

“ชีวิ้งามเด่นด้วยปัญญา” แสดงถึง ความสุข ความฉลาด โพธิสัตว์เดินไปรอบๆ เวที เปลี่ยนมือขวาซ้ายสลับไปมา จากนั้นมาหยุดตรงกลาง แล้วเดินขึ้นหน้ายึดยุบ เดินถอยหลังยึดยุบ สลับกัน 3 ครั้ง นักแสดงที่นั่งอยู่เปลี่ยนท่า เป็นท่าตั้งเข่าขวาขึ้น มือขวาบัวบาน มือซ้ายแตะที่สะโพก สะดุ้ง จังหวะ 12 จังหวะ แล้วค่อยๆ ยืนขึ้น

“พาสรรพสัตว์พันห้วงนที” คือ การช่วยคนทุกข์ยากด้วยรักและเมตตา โพธิสัตว์หยุดยืนตรงกลางเวทีในท่าสวยงาม มือซ้ายผ่านหน้า มือขวาจีบส่งหลัง สลับกัน 12 จังหวะ ยุบยึดจากนั้นเดินไปรอบๆ โพธิสัตว์ ท่ามือทั้งสองจีบหงายระดับสะเอวแล้วกลับมาที่เดิม โพธิสัตว์เดินออกมาหน้าผู้แสดง ผู้แสดงส่วนแถวในท่าล้อแก้ว มือจีบส่งหลังสลับกัน 12 จังหวะ

ท่าจบช่วงสรุปความ “ชีวิ้งงามด้วยความรัก สุขสานติ ประจักษ์พุทธธรรม” แสดงถึงความเมตตา ความสุข ความฉลาด ตามบทสวดหทัยสูตรา ผู้แสดงมือน้อยในท่ารัก ขยับตัวยุบยึดไปทางซ้าย 4 จังหวะ กลับมาทางขวา 4 จังหวะ แล้วจึงเปลี่ยนมาเป็นมือทั้งสอง จีบคว่ำสุดปลายแขน แล้วปล่อยบัวบาน 8 จังหวะ มือทั้งสองพนมที่อก ยืนตบเท้า 4 จังหวะ เปลี่ยนขวา 4 จังหวะ เปลี่ยนซ้าย 4 จังหวะ โพธิสัตว์เปลี่ยนมือไปเรื่อยๆ ผู้แสดงมือทั้งสองจีบเข้าหาตัวที่หน้าท้องไขว้กันแล้วปล่อยออกข้างตัว ย่ำเท้าตามจังหวะ 12 ครั้ง เดินรอบโพธิสัตว์ ในท่ามือท่ารักสลับจีบทั้งสอง 12 จังหวะ เปลี่ยนมือทั้งสองจีบที่ไหล่ เดินรอบโพธิสัตว์แล้วค่อยๆ นั่งลงให้โพธิสัตว์อยู่ตรงกลาง ผู้แสดงก้มลงกราบ

การแต่งกาย (Costume) ผู้แสดงเป็นโพธิสัตว์ใช้เสื้อผ้าสีขาว เครื่องประดับ ประกอบด้วย อัญหิส พาหุรัต ทับทรวง เข็มขัด ผู้แสดงเป็นมนุษย์ชาติใช้เสื้อผ้าสีเหลืองทอง เครื่องประดับ ได้แก่ อัญหิส พาหุรัต ทับทรวง เข็มขัด ได้รับแรงบันดาลใจ ตามความเชื่อพุทธศาสนา มหายาน ปรัชญาปารมิตากายสีขาวหรือเหลือง พระหัตถ์อยู่ในท่าธรรมจักรมูทรา ถือดอกบัว คัมภีร์ ลูกประคำหรือ

วัชร ลักษณะเด่นของปรัชญาปารมิตาคือ เป็นที่รวมของพระธยานิพุทธะไว้ด้วยกัน สะท้อนปรัชญาพุทธะคือ ความว่างเปล่าเป็นองค์ประกอบในทุกสรรพสิ่ง พระกรคู่หน้าอยู่ในท่าหมุนธรรมจักร ด้านหลังเป็นดอกบัวสีขาว มีคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาวางบนดอกบัว ในศิลปะลพบุรีพบในรูปสองกร พระหัตถ์ถือดอกบัวและคัมภีร์ พระหัตถ์ซ้ายถือดอกบัวตูม พระพักตร์กลม พระเนตรเล็กเหลือบลงต่ำ พระนาสิกโด่งเป็นสัน พระโอษฐ์หนา มีเส้นแถบไรพระศก พระเกศาเป็นเส้นเกล้าขึ้นเป็นชฎามงกุฏ ทรงอาภรณ์ประกอบด้วย อุนหิส กุณฑล กรองศอ พาหุรัด กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า ทรงภูษายาว ยกขอบภูษาด้านหลังสูงด้านหน้าเว้าต่ำ ชายพับเป็นทบซ้อนกันปลายตัดเป็นรูปสามเหลี่ยม คาดทับด้วยรัดพระองค์เข็มขัดประดับเอว มีเพ็ญระย้าห้อย จากรูปแบบเครื่องอาภรณ์สามารถกำหนดอายุสมัยได้ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ในศิลปะลพบุรีแม้ว่าบนสิริภรณ์ของปรัชญาปารมิตาจะไม่ปรากฏรูปพระธยานิพุทธเจ้า แต่ในพระหัตถ์จะต้องทรงถือสัญลักษณ์ของพระองค์คือ ดอกบัวและคัมภีร์ ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร

ฉาก (Setting) ทั้งหมดรวม 7 ฉาก สร้างโดยใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ประกอบแสง สี เสียง เทคนิคเวที เป็นสัญลักษณ์แสดงกิเลส ตัณหา ปัญญาและความกรุณาตามคติพุทธศาสนา

ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict) ถือเป็นหัวใจสำคัญของเนื้อหาละครยุคสมัย ได้แก่ ธาตุแท้ของมนุษย์ คือ ความรัก โลก อิจฉาริชา โกรธ หลง ทะเยอทะยาน คือ ความจริงสากลทั่วไป เป็นความจริงของมนุษย์ ที่ไม่มีพรหมแดนใดสกัดกั้นได้

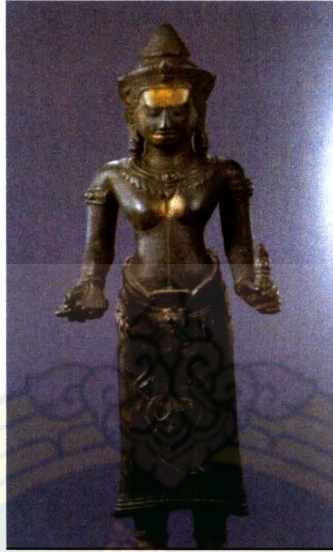
หัวข้อเรื่องหรือแนวเรื่องที่แสดง (Subject Matter) คือ ความจริงของมนุษย์ที่หลงมัวเมา ในกองกิเลส ความรัก โลก โกรธ หลง อิจฉาริชา ทะเยอทะยาน แก่งแย่งชิงดีกันจนขาดศีลสังธรรม เป็นวิกฤตของสังคม ที่กลายเป็นปัญหาสากลของคนยุคปัจจุบัน

ตัวละคร (Character) มีความเป็นสากลเข้ากับยุคปัจจุบัน เป็นคนที่คุณรู้จักจนรู้สึกว่าเป็นคนใกล้ชิด ผู้แสดงหลักมี 3 คนขึ้นไป เป็นตัวแทนของโพธิสัตว์ และตัวแทนมนุษยชาติ

จุดสุดยอดของเรื่อง (Climax) ปิดฉากจบลงด้วยความสุข (Comedy) ทำให้คนปัจจุบันมีความสุข สนุก ร่วมกับเหตุการณ์จินตนาการที่เกิดขึ้นในอดีต

การนำเสนอ (Presentation) รายละเอียดของการนำเสนองาน นวัตกรรมการแสดงระบำ ปรัชญาปารมิตา เป็นการแสดงดนตรี-นาฏศิลป์ร่วมสมัย และจินตลีลาประกอบเพลง โดยใช้เทคนิคสื่อผสมภาพนิ่งฉายผ่านเครื่องวิดีโอโปรเจกเตอร์ ควบคุมด้วยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ดนตรี แสง สี เสียง เทคนิคเวที แสดงสัญลักษณ์ของปัญญาและความกรุณา ผ่านการนำเสนอในเวลา 8 นาที

ภาพประกอบการสร้างสรรค์ระบำปรัชญาปารมิตา

ภาพที่ 1 ประติมากรรมปรัชญาปารมิตา ศิลปะลพบุรีพุทธศตวรรษที่ 17
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร, 2562

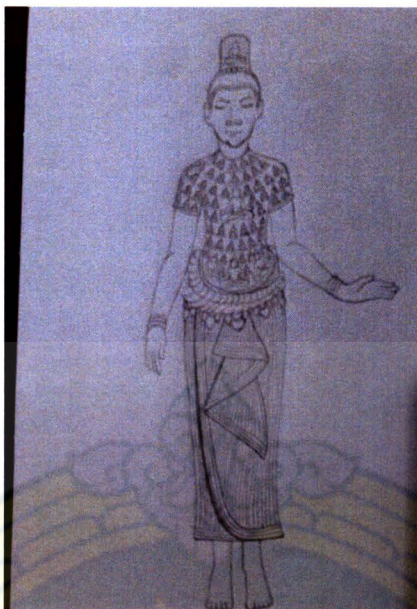
ภาพที่ 2 โพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวนอิม, ดานัง เวียดนาม
ที่มา : ผู้วิจัย, 2562

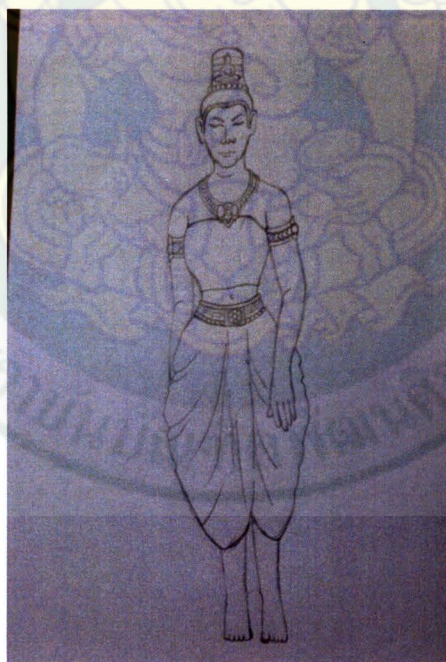
ภาพที่ 3 ภาพวาดการแต่งกายผู้แสดงตัวแทนพระโพธิสัตว์
ที่มา : บุญชอบ ภูประดิษฐ์, 2562

ภาพที่ 4 ภาพวาดการแต่งกายผู้แสดงตัวแทนพระโพธิสัตว์
ที่มา : บุญชอบ ภูประดิษฐ์, 2562

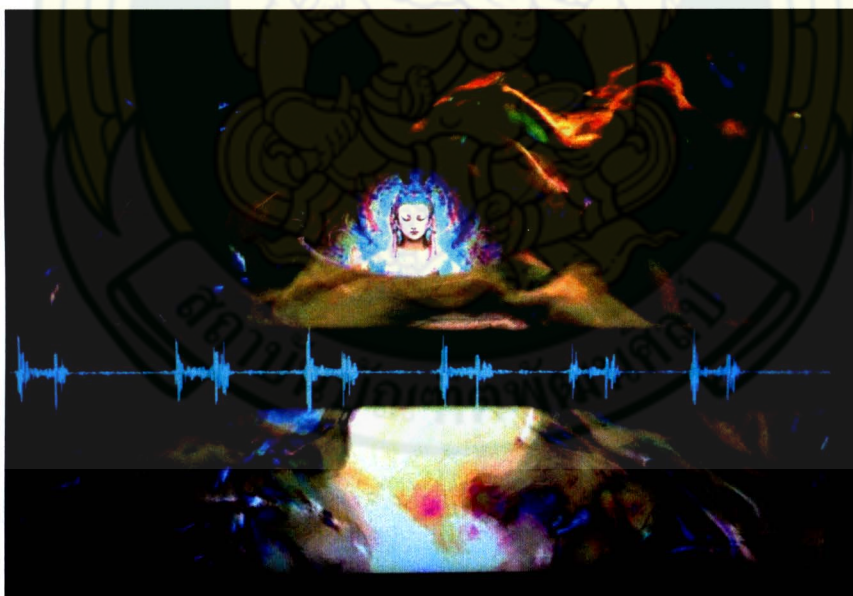
ภาพที่ 5 ภาพวาดการแต่งกายผู้แสดงตัวแทนมนุษยชาติ
ที่มา : บุญชอบ ภูประดิษฐ์, 2562

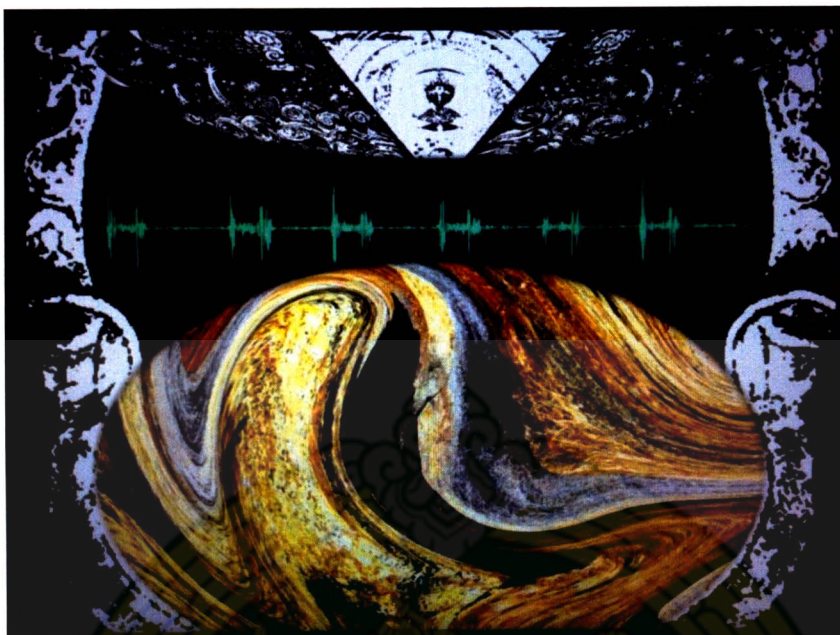
ภาพที่ 6 ภาพวาดการแต่งกายผู้แสดงตัวแทนมนุษยชาติ
ที่มา : บุญชอบ ภูประดิษฐ์, 2562

ภาพที่ 7 ภาพฉากที่ 1 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

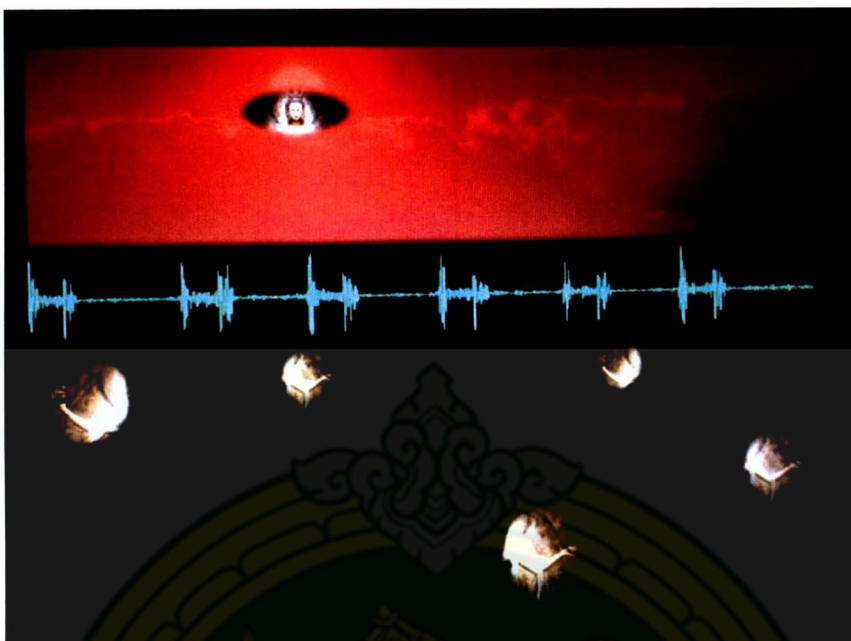
ภาพที่ 8 ภาพฉากที่ 2 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

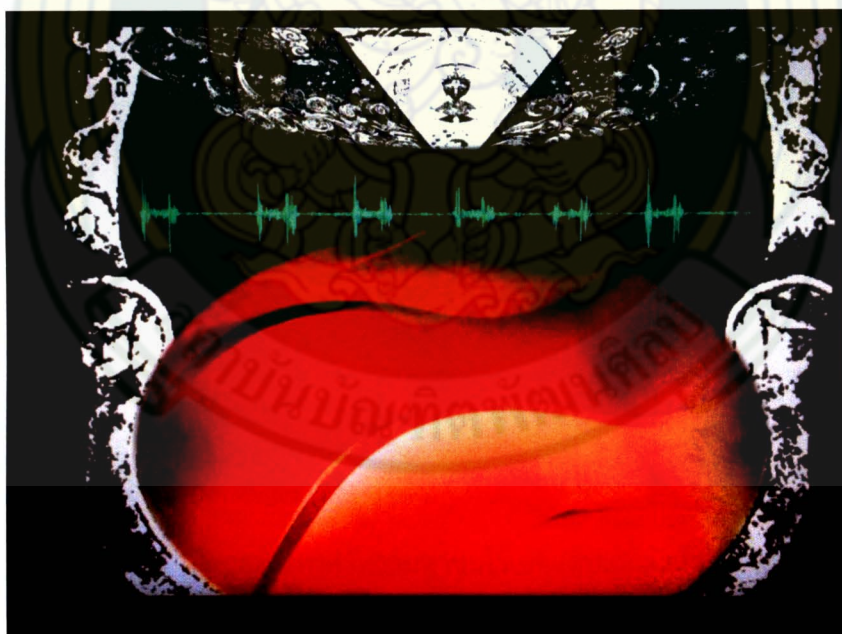
ภาพที่ 9 ภาพฉากที่ 3 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

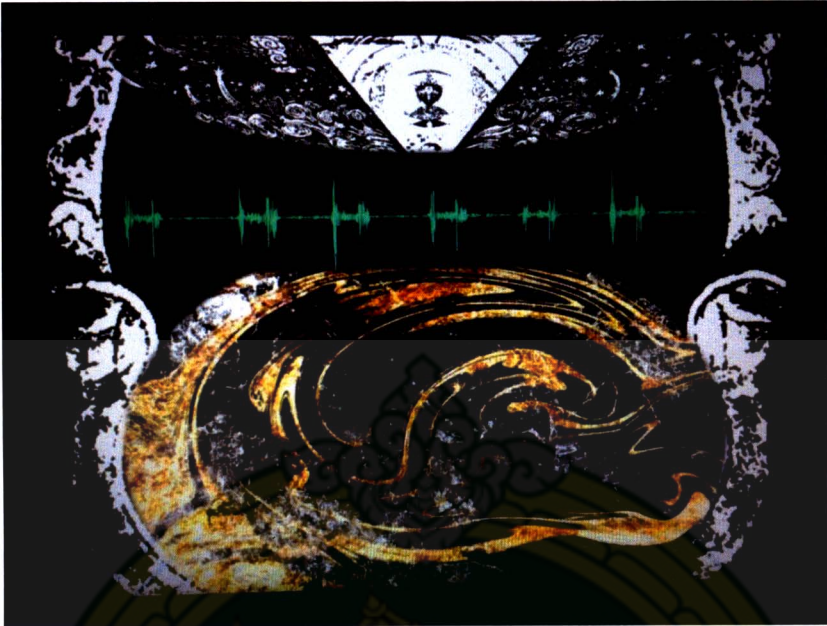
ภาพที่ 10 ภาพฉากที่ 4 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

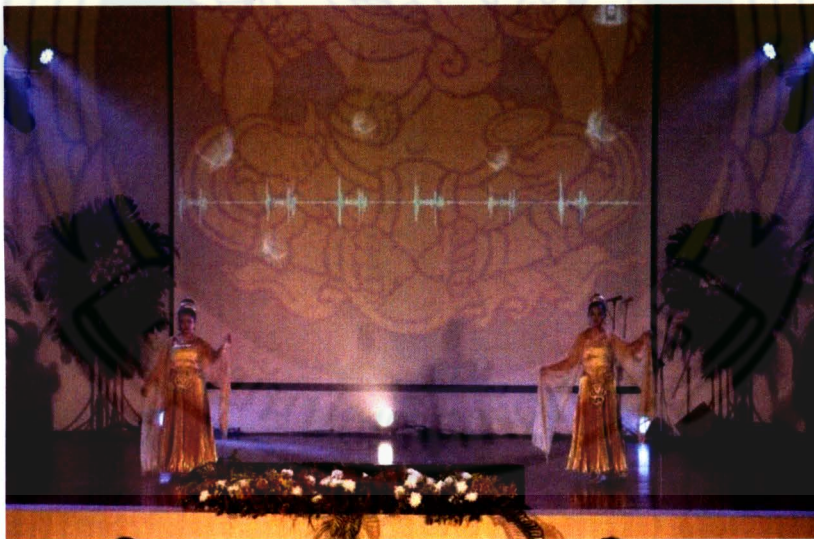
ภาพที่ 11 ภาพฉากที่ 5 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

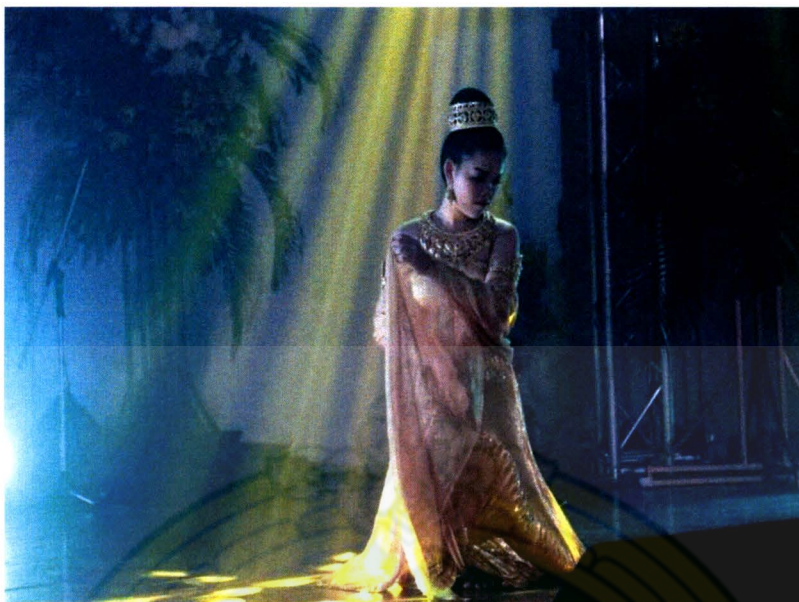
ภาพที่ 12 ภาพฉากที่ 6 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

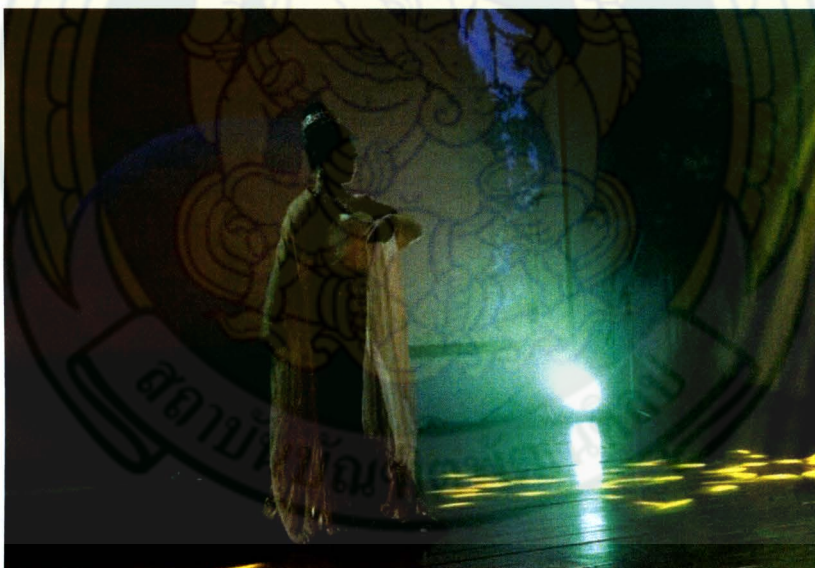
ภาพที่ 13 ภาพฉากที่ 7 นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

ภาพที่ 14 ทำออกนำเรื่อง “สายธารแห่งศรัทธามหาชนไร้เขตแดนและเวลา” ตรงกับช่วงดนตรีแสดง
ความทุกข์ยากของมนุษย์ที่เกิดจาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง อันไม่มีที่สิ้นสุด
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

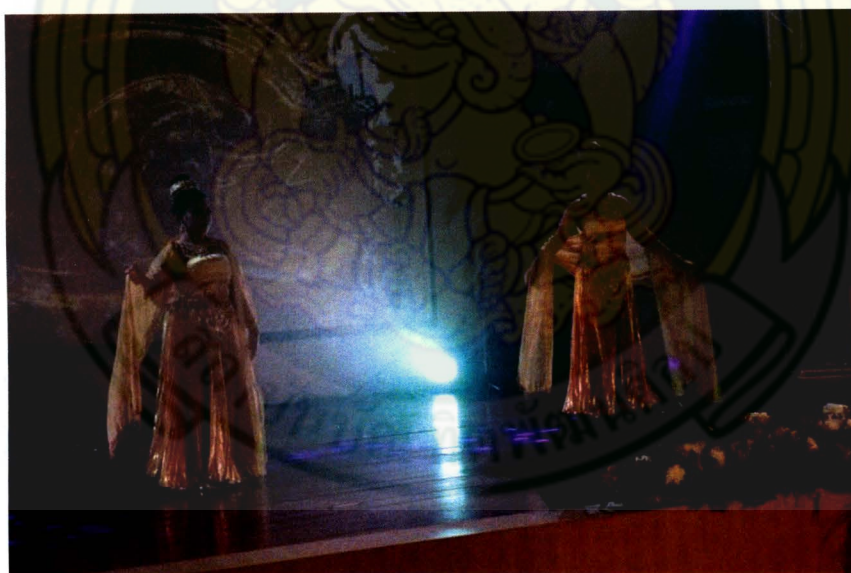
ภาพที่ 15 แสดงความทุกข์ยากของมนุษย์ที่เกิดจาก ความโลภ ความโกรธ ความหลงอันไม่มีที่สิ้นสุด
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

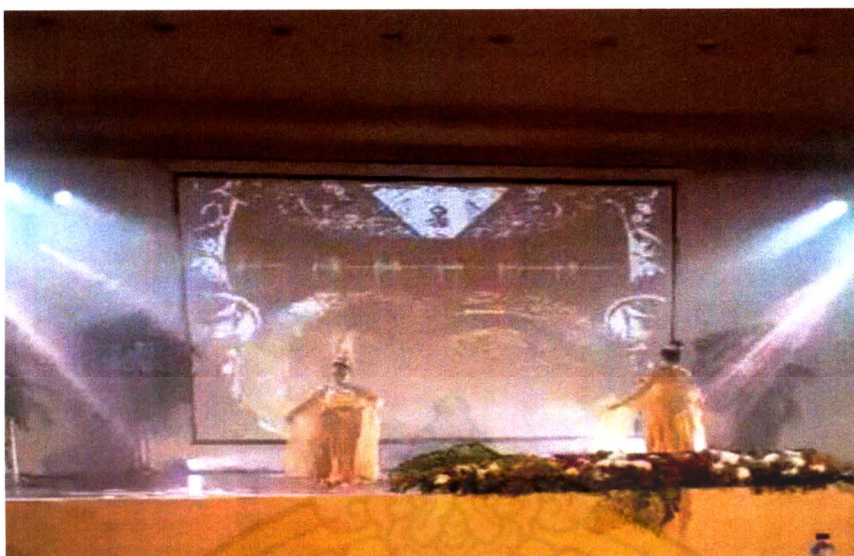
ภาพที่ 16 แสดงความทุกข์ยากและสิ้นหวังของมนุษย์
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

ภาพที่ 17 แสดงการรอคอยสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยด้วยศรัทธา
 ที่มา: ผู้วิจัย, 2019

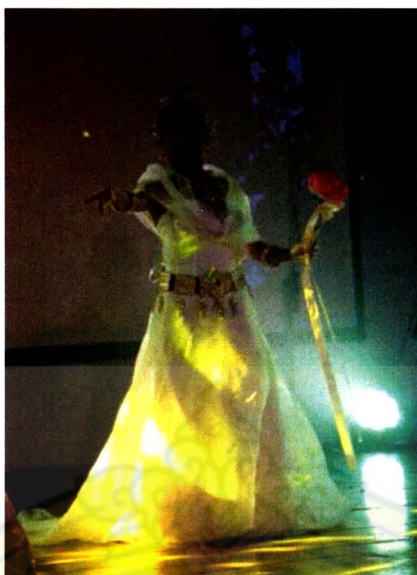
ภาพที่18 แสดงความทุกข์ที่เกิดจาก ความหลงมัวเมาสู่ความมืดมน
 ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

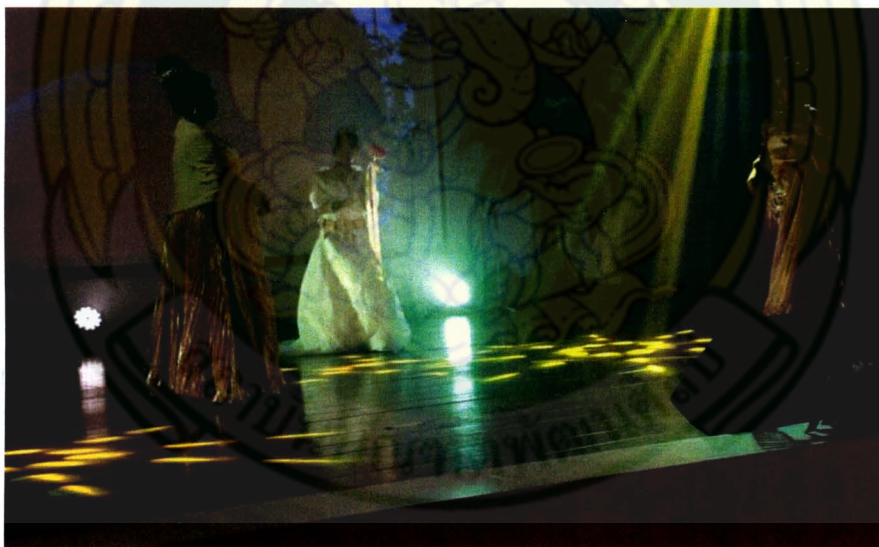
ภาพที่ 19 แสดงความทุกข์ที่เกิดจากความโลภไม่มีที่สิ้นสุด
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

ภาพที่ 20 แสดงความทุกข์ที่เกิดจากไฟโทสะในจิตใจ
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

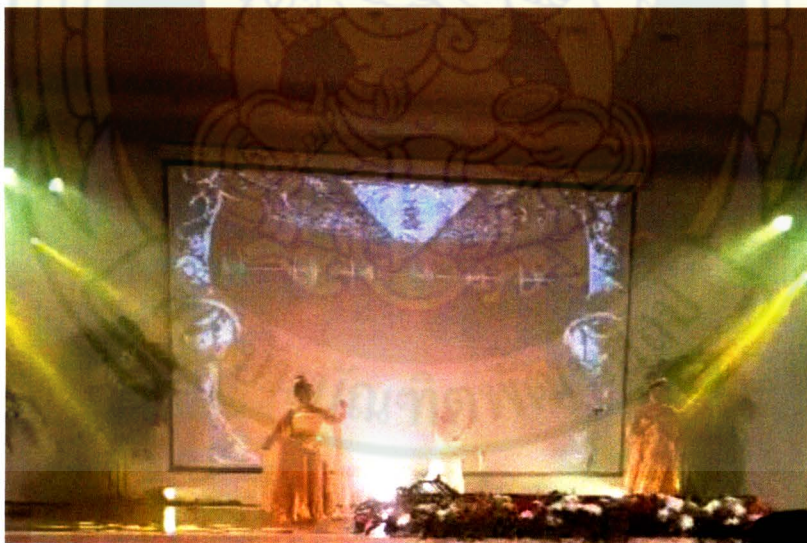
ภาพที่ 21 แสดงท่ารำเล่าเรื่อง ปรัชญาปารมิตามนตราแห่งความฉลาดล้ำ
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

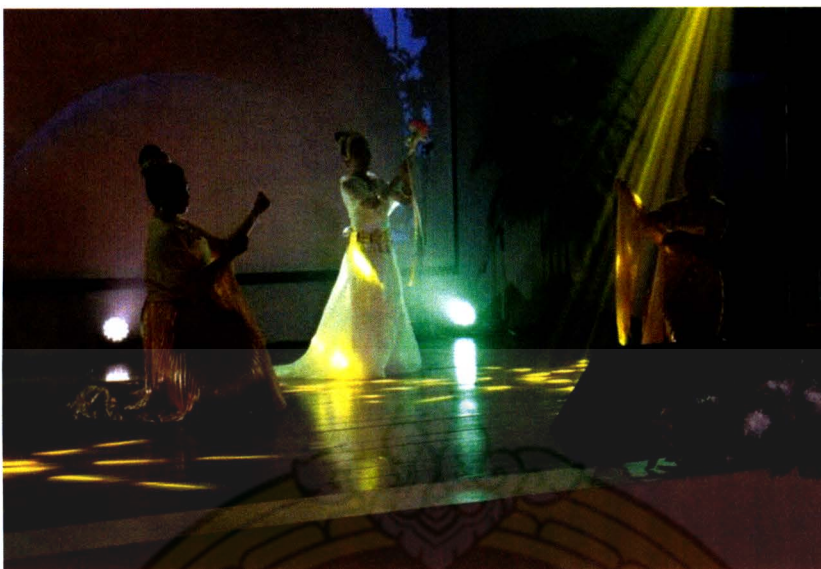
ภาพที่ 22 เล่าเรื่อง “ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตรพาสรรพสัตว์พ้นห้วงนที” คือ มนตราแห่งความ
ฉลาดล้ำ ช่วยคนทุกข์ยาก ด้วยรักและเมตตา
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

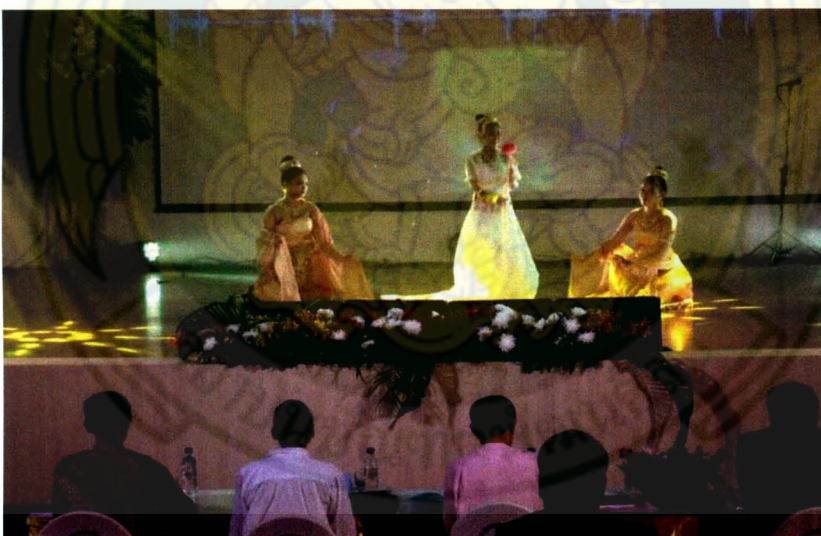
ภาพที่ 23 เล่าเรื่อง “ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตรพาสรพสัตว์พันห้วงนที” แห่งความทุกข์ยาก
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

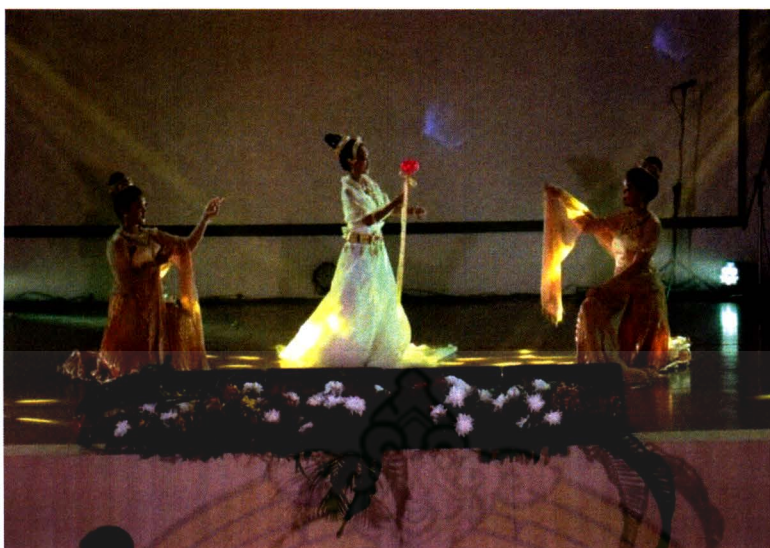
ภาพที่ 24 เล่าเรื่อง “ชีวิ้งดงามด้วยความรัก ความเมตตา”
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

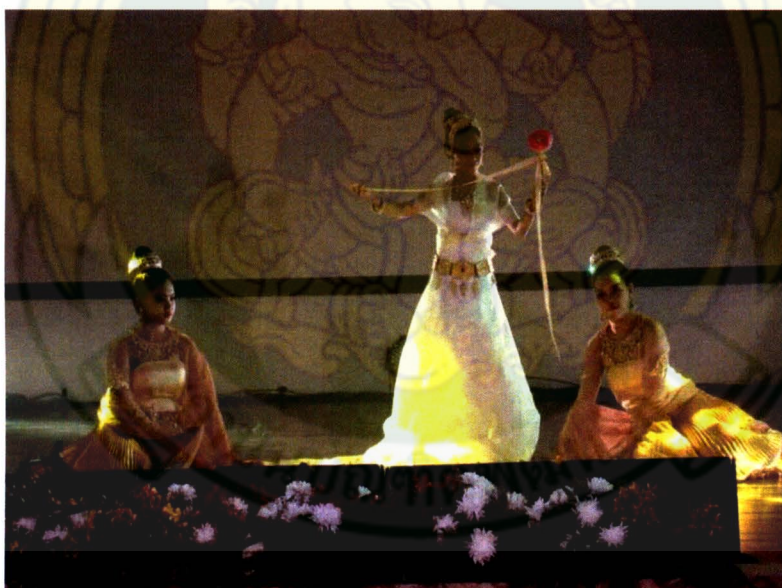
ภาพที่ 25 เล่าเรื่อง “พันห้วงนทีแห่งความมิดมน ด้วยปัญญา”
ที่มา: ผู้วิจัย, 2019

ภาพที่ 26 สรุปลความ “ชีวางดงามด้วยความรัก”
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

ภาพที่ 27 สรุปลความ “สุขสานติ ประจักษ์พุทธธรรม”
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

ภาพที่ 28 ความสุขจากพระกรุณา ปัญญาฉลาดล้ำ นำสรรพสัตว์พ้นห้วงนทีแห่งทุกข์
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การสร้างสรรค์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของปรัชญาปารมิตา และเพื่อสร้างสรรค์การแสดงระบำปรัชญาปารมิตา ขอสรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ตามวัตถุประสงค์การสร้างสรรค์ ดังนี้

สรุปผลการสร้างสรรค์

1. ประวัติความเป็นมาปรัชญาปารมิตา นักโบราณคดีพบหลักฐานการเผยแพร่พุทธศาสนาสู่สุวรรณภูมิในดินแดนไทย กัมพูชา เวียดนาม มลายู อินโดนีเซีย มอญ พม่า ฯลฯ หลักฐานโบราณคดีที่เก่าแก่ที่สุดพบที่เมืองออกแก้ว (Oc Eo) เมืองฮาเตียน (Ha Tien) ประเทศเวียดนาม อายุสมัยราวพุทธศตวรรษที่ 7-8 เป็นหัวแหวนจารึกคาถาเยธัมมาภาษาสันสกฤต

ปรัชญาปารมิตาคือ สัญลักษณ์ของปัญญา คู่กับโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) สัญลักษณ์ของความกรุณา ตามความเชื่อพุทธศานา มหายานรูปร่างของปรัชญาปารมิตามีสีขาวหรือสีเหลือง พระหัตถ์อยู่ในท่าธรรมจักรมูรธา ถือดอกบัว คัมภีร์ ลูกประคำหรือวัชร พระปรัชญาปารมิตามีลักษณะเด่นคือเป็นที่รวมของพระธยานิพุทธะ สะท้อนปรัชญาเชิงพุทธคือ ความว่างเปล่าเป็นองค์ประกอบในทุกสรรพสิ่ง พระกรคู่หน้าอยู่ในท่ามุนัสนิมุข ด้านหลังเป็นดอกบัวสีขาว มีคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาวางบนดอกบัว ในศิลปะลพบุรีพบในรูปสองกร พระหัตถ์ถือดอกบัวและคัมภีร์

ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra) เป็นคำสอนเรื่อง ศูนย์ตา คือ ความว่างจากสิ่งที่เรากำหนดความหมายที่เราตั้งไว้ในใจล่วงหน้า ซึ่งจะเป็นตัวครอบทับ เบี่ยงเบน ขี้้นำประสบการณ์ที่เข้ามาใหม่ ศูนย์ตาคือ ปัญญาปารมิตาซึ่งเป็นบารมีที่สำคัญที่สุด เป็นความกล้าหาญที่จะละทิ้งกรอบกฎเกณฑ์ นำไปสู่การเปิดที่ว่างภายในจิต ให้ประสบการณ์ทั้งหลายเกิดขึ้นในจิต แล้วเกิดการเรียนรู้ ความล้ำเลิศของพระสูตรนี้ได้ประจักษ์มาหลายพันปี จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ปรัชญาปารมิตาคือบุคลาธิษฐานว่าเป็นพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าทั้งปวง

โพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวนอิม ได้มอบมนตราแห่งปรัชญาปารมิตาไว้ว่า “คเต คเต ปรคเต ปรสังคเต โพธิ สวาหะ” ภิกษุมหายานใช้สวดทำวัตรในพิธีกรรม โดยมีความเชื่อว่า ผู้เข้าใจพระสูตรนี้จะบรรลุมรรคผลนิพพาน ดังที่พระพุทธองค์ทรงสอนว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราตถาคต

2. การแสดงระบำปรัชญาปารมิตา ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องราวโพธิสัตว์ปรัชญาปารมิตา และอวโลกิเตศวร ตามรูปศัพท์ภาษาสันสกฤตหมายถึง ผู้เป็นใหญ่ที่คอยเฝ้าดูแลสรรพสัตว์ในโลกที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์ พุทธศาสนิกชนจีนรู้จักในนามโพธิสัตว์ กวนอิม หมายถึง ผู้สดับฟังเสียงคร่ำครวญของมนุษย์ผู้อยู่ในห้วงทุกข์ นำมาเป็นแนวคิดหลักสร้างสรรค์การแสดง

เพลง (Music) สร้างสรรค์จากเรื่องราวโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและปรัชญาปารมิตา ผู้ทรงความกรุณาและปัญญาเฉลียวฉลาด เป็นหัวใจสำคัญของความสุขจากการบรรลุนิพพาน

รูปแบบการประพันธ์ตามแนวคิดอิทธิพลของดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Music) ซึ่งจะมีเสียงสังเคราะห์ต่างๆ ควบคุมเสียงด้วยคอมพิวเตอร์ดนตรี ตามหลักทฤษฎีและองค์ประกอบทางดนตรี โดยใช้ดนตรีบรรยายเรื่องราวในวรรณกรรมหรือเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งเปรียบเสมือนกับการนำเรื่องราวในวรรณกรรมมาเปลี่ยนเป็นภาษาดนตรี และการเล่าเรื่องราวให้ผู้ชมเข้าใจ ในลักษณะดนตรีที่เลียนเสียงธรรมชาติ (Depictive Music) เล่าเรื่องผ่านบทประพันธ์เพลง ใช้เสียงดนตรีสร้างภาพสื่ออารมณ์หรือบรรยากาศ (Expressive Music) บรรยายเรื่องราว (Narrative Music) ดนตรีมีความยาวประมาณ 7 นาที เนื้อหาเพลงเป็นภาพสะท้อนการต่อสู้กับจิตใจตนเอง เพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์สู่ความสุขแท้จริงคือนิพพาน การสื่อสารเพลงแสดงอารมณ์ภายในจิตใจ ด้วยเสียงลมหายใจที่จะผันแปรไปตามอายตนะภายนอกของมนุษย์ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ทำนองเพลงใช้โน้ตเสียง “ลา” เพียงเสียงเดียวผสมผสานเสียงบรรยากาศ (Sounds Ambient) แนวดนตรีพื้นหลังแบบเสียงกระด้างและเสียงกลมกลืน ปรับแต่งเสียงต่างๆ ควบคุมด้วยคอมพิวเตอร์ ออกแบบโครงสร้างเพลงเป็น 3 ส่วนคือ ช่วงที่ 1 ดนตรีแสดงความทุกข์ยากของมนุษย์ที่เกิดจากความรัก โลก โกรธ หลง ไม่มีที่สิ้นสุด ช่วงที่ 2. เล่าเรื่องอวโลกิเตศวรกวนอิมและปรัชญาปารมิตาพาสรรพสัตว์พ้นห้วงนรกแห่งทุกข์ด้วยความรักและเมตตา ช่วงที่ 3 แสดงถึงปัญญาและความกรุณาของโพธิสัตว์ พาสรรพสัตว์พ้นห้วงนรกที่ความทุกข์สู่ความสุขนิรันดร์

ท่ารำ (Choreograph) ประกอบด้วย ท่าออก ท่ารำช่วงนำเรื่อง “สายธารแห่งศรัทธา มหาชนไร้เขตแดนและเวลา” ช่วงดนตรีแสดงความทุกข์ยากของมนุษย์ที่เกิดจาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง อันไม่มีที่สิ้นสุด ท่ารำช่วงเล่าเรื่อง “ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร พาสรรพสัตว์พ้นห้วงนรก” คือ มนตราแห่งความฉลาดล้ำ ช่วยคนทุกข์ยาก ด้วยรักและเมตตา และท่าจบ ท่ารำช่วงสรุปความ “ชีวิตรุ่งงามด้วยความรัก สุขสานติ ประจักษ์พุทธธรรม” แสดงถึง ความเมตตา ความสุข ความฉลาด

การแต่งกาย (Costume) ประยุกต์จากประติมากรรมปรัชญาปารมิตา ผู้แสดงตัวแทนโพธิสัตว์ ใช้เสื้อผ้าสีขาว เครื่องประดับ ได้แก่ อมิตาส พาทูร์ด หับทรวง เข็มขัด ผู้แสดงตัวแทนมนุษยชาติ ใช้เสื้อผ้าสีเหลืองทอง เครื่องประดับประกอบด้วย อมิตาส พาทูร์ด หับทรวง เข็มขัด

ฉาก (Setting) ทั้งหมดรวม 7 ฉาก สร้างโดยใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ประกอบแสง สี เสียง เทคนิคเวที เป็นสัญลักษณ์แสดงกิเลส ตัณหา ปัญญาและความกรุณาตามคติพุทธศาสนา

ตัวละคร (Character) มีความเป็นสากลเข้ากับยุคปัจจุบัน เป็นคนที่คุณรู้จักจนรู้สึกว่าเป็นคนใกล้ชิด ผู้แสดงหลักมี 3 คนขึ้นไป แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือตัวแทนของโพธิสัตว์ และตัวแทนมนุษยชาติ

แนวความคิดหลักของเรื่อง (Theme) ความทุกข์ที่เกิดจากความรัก โลภ โกรธ หลง ริษยา อาฆาต ผิดหวัง ตัณหา ราคะ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งสากลที่เกิดขึ้นกับคนทุกชั้นชนทุกยุคสมัย สามารถสงบระงับได้จากการศึกษาพุทธธรรม จนเข้าถึงมรรคผลนิพพาน ด้วยปัญญา เมตตา กรุณา อันเป็นหัวใจสำคัญของพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์

ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict) ถือเป็นหัวใจสำคัญของเนื้อหาละครยุคสมัย ได้แก่ ธาตุแท้ของมนุษย์ คือ ความรัก โลภ อิจฉาริษยา โกรธ หลง ทะเยอทะยาน คือ ความจริงสากลทั่วไป เป็นความจริงของมนุษย์ ที่ไม่มีพรหมแดนใดสกัดกั้นได้

หัวข้อเรื่องหรือแนวเรื่องที่แสดง (Subject Matter) คือ ความจริงของมนุษย์ที่หลงมัวเมาในกองกิเลส ความรัก โลภ โกรธ หลง อิจฉาริษยา ทะเยอทะยาน แก่งแย่งชิงดีกันจนขาดศีลธรรม เป็นวิกฤตของสังคม ที่กลายเป็นปัญหาสากลของคนยุคปัจจุบัน

จุดสุดยอดของเรื่อง (Climax) ปิดฉากจบลงด้วยความสุข (Comedy) ทำให้คนปัจจุบันมีความสุข สนุก ร่วมกับเหตุการณ์จินตนาการที่เกิดขึ้นในอดีต

การนำเสนอ (Presentation) รายละเอียดของการนำเสนองาน นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา เป็นการแสดงดนตรี-นาฏศิลป์ร่วมสมัย และจินตลีลาประกอบเพลง โดยใช้เทคนิคสื่อผสม ใช้ภาพนิ่งฉายผ่านเครื่องวิดีโอโปรเจคเตอร์ ควบคุมแสง สี เสียง เทคนิคเวที ด้วยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ดนตรี ใช้เวลานำเสนอประมาณ 8 นาที ซึ่งนำไปสู่การอภิปรายผลต่อไป

อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดการสร้างสรรค นำไปสู่การอภิปรายผลในหลากหลายประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. ประวัติความเป็นมาปรัชญาปารมิตา เป็นคติความเชื่อพุทธศาสนา ที่มีความเป็นมายาวนานนับพันปี มีอิทธิพลแผ่ขยายไปในดินแดนต่างๆ ประชาชนจำนวนมากศรัทธาพระโพธิสัตว์กวนอิมหรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร นักวิชาการทางโบราณคดีอธิบายว่าพระองค์เป็น “สมันตมุข” คือ ปรางค์พระพักตร์อยู่ทุกทิศแลเห็นทั้งหมด เฝ้ามองจากเบื้องบนมายังโลกมนุษย์ เป็นผู้ที่สามารถบรรลुพระโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อใดก็ได้ แต่ทรงยับยั้งไว้เนื่องจากความกรุณาสงสารต่อสรรพสัตว์ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์ สอดคล้องกับผลการศึกษาคติความเชื่อโพธิสัตว์ของผาสุก อินทราชู (2543) พบว่า โพธิสัตว์ทรงคุณประเสริฐ 3 ประการ กล่าวคือ มีปัญญาเห็นแจ้งในสังขารไม่เป็นทาสกิเลส (มหาปรัชญา) มีจิตกรุณาปราศจากขอบเขตพร้อมสละตนเองเพื่อคนให้พ้นทุกข์ (มหากรุณา) มีวิธีแนะนำสั่งสอนที่ชาญฉลาดให้คนเข้าถึงสังขาร (มหาอุपाเย) นอกจากนี้โพธิสัตว์ต้องมีจริยธรรม 10 ประการ ได้แก่

1. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า จะไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
2. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ครองชีพโดยไม่มีภัยอันตราย
3. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ไม่มีอุปสรรคในการชำระจิตให้บริสุทธิ์
4. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ไม่มีมารขัดขวางการปฏิบัติภารกิจ
5. อุตทนทำงานยากได้ต่อเนื่องยาวนาน ไม่หวังว่างานจะต้องสำเร็จผลเร็ว
6. คบเพื่อนโดยไม่ปรารถนาจะได้รับผลประโยชน์
7. ไม่ปรารถนาเอาตนเองเป็นที่ตั้งว่า ผู้อื่นตามใจตนเองทุกอย่างเสมอ
8. ทำความดีกับผู้อื่น โดยไม่ปรารถนาสิ่งตอบแทน
9. เห็นลาภสักการะแล้ว ไม่ปรารถนาว่าจะได้รับ
10. เมื่อถูกใส่ร้ายติเตียนนินทา ไม่ปรารถนาจะตอบโต้

โพธิสัตว์จึงมีบารมีที่เกิดจากการกระทำด้วยกุศลเจตนา ประกอบด้วย ทานบารมีคือการให้หรือเสียสละโดยมีเจตนาช่วยเหลือผู้อื่น ศีลบารมีคือรักษาศีลเป็นปกติ เนกขัมมะบารมีคือออกบวชละเว้นจากกามสุข ปัญญาบารมีคือเพิ่มพูนปัญญาทางโลกและทางธรรม วิริยะบารมีคือใช้ความเพียรจนสำเร็จ ขันติบารมีคืออดทนอดกลั้น สัจจะบารมีคือรักษาคำพูด อธิษฐานบารมีคือตั้งมั่นในความปรารถนาด้วยจิตมั่นคง เมตตาบารมีคือปรารถนาดีมีความรักสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกอย่างเท่าเทียม

ประจุมารดาภิบุตร อุเบกขาบารมีคือการวางเฉยปล่อยวางในสิ่งที่ผิดพลาดสิ่งที่แก้ไขไม่ได้ วางเฉยในความทุกข์ที่ช่วยไม่ได้ เนื่องจากมีปัญญาเห็นว่าทุกคนมีกรรมของตน

บารมีแบ่งเป็น 3 ชั้น ได้แก่ บารมีขั้นต้นคือการสละทรัพย์ช่วยผู้อื่น (ทานบารมี) รักษาศีลแม้ต้องสูญเสียทรัพย์ (ศีลบารมี) บวชโดยไม่อาลัยทรัพย์ (เนกขัมมบารมี)

บารมีชั้นกลาง (อุปปบารมี) คือ สละเลือดเนื้ออวัยวะช่วยผู้อื่น (ทานอุปปบารมี) การใช้ปัญญาช่วยรักษาอวัยวะเลือดเนื้อผู้อื่น (ปัญญาอุปปบารมี) การมีความเพียรจนไม่อาลัยในเลือดเนื้อหรืออวัยวะของตน (วิริยะอุปปบารมี) มีเมตตาต่อผู้จะมาทำร้ายเลือดเนื้ออวัยวะของตน (เมตตาอุปปบารมี) อดทนอดกลั้นต่อผู้มาทำร้าย (ขันติอุปปบารมี)

และบารมีขั้นสูงสุด (ปรมัตถบารมี) คือ สละชีวิตเป็นทานเพื่อรักษาคำพูด (สัจจปรมัตถบารมี) จิตไม่หวั่นไหวแม้ต้องเสียชีวิต (อธิฐานปรมัตถบารมี) วางเฉยต่อผู้มาทำร้ายชีวิต (อุเบกขาปรมัตถบารมี) เป็นต้น

คติความเชื่อเรื่องโพธิสัตว์ในพุทธศาสนาเถรวาท สอดคล้องกับเสถียร โพธิ์นันทะ (2516) ที่ว่า ปรัชญาปารมิตาปรากฏคู่กับอวโลกิเตศวรหรือในนาม “กวนอิม” ซึ่งพุทธศาสนิกชนชาวจีนและดินแดนต่างๆ รู้จักดี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของผาสุก อินทรารัฐ (2548) ที่ระบุว่า ความเชื่อเรื่องโพธิสัตว์ เกี่ยวข้องโดยตรงกับคติทางพุทธศาสนา และหลักฐานทางด้านโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ จารึก ตำนาน ชาดก ในรัฐโบราณของไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย จีน เวียดนาม พม่า ลาว กัมพูชา ร่องรอยการขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองอุทอง เมืองนครปฐมโบราณและเมืองลพบุรีในประเทศไทย ในรัฐพูนันและเมืองหลินยีในเวียดนาม มีหลักฐานโบราณคดีและศิลปกรรมจำนวนมากที่แสดงถึงอิทธิพลพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิพร้อมกับการค้าขาย และการผสมผสานวัฒนธรรมจากอินเดีย จีน และมลายู

ปรัชญาปารมิตาเป็นสัญลักษณ์ของปัญญา คู่กับโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) สัญลักษณ์ของกรุณา ตามความเชื่อพุทธศาสนาเถรวาท ลักษณะเด่นของปรัชญาปารมิตาคือ เป็นที่รวมของพระยานิพพุตะไว้ด้วยกัน สะท้อนปรัชญาพุทธะ คือ ความว่างเปล่าเป็นองค์ประกอบในทุกสรรพสิ่ง ปรัชญาปารมิตามี 3 วรรณะ คือ วรรณะขาว ประทับบนดอกบัวขาว พระหัตถ์ถือดอกบัวและคัมภีร์ วรรณะเหลือง พระหัตถ์ปางธรรมจักร รูปปั้นพบในเกาะชวา และวรรณะทองลักษณะคล้ายวรรณะเหลืองแต่เพิ่มจำนวนดอกบัวและคัมภีร์ให้มากขึ้น เป็นที่นิยมในอินเดีย นอกจากนี้ปรัชญาปารมิตาแบบวัชรยาน มีรูปแบบหลายเศียรโดยมากนิยมมี 11 เศียร 22 กร พระหัตถ์ถือคัมภีร์ ดอกบัว ธนูลูกศร ประคำ เพื่อแสดงปริศนาธรรมทั้งแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เป็นอุบายให้คนเข้าถึงหลักพุทธธรรม

สอดคล้องกับแนวคิดพิริยะ ไกรฤกษ์ (2533) อธิบายพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปัทมปาณี หมายถึง อวโลกิเตศวรผู้ถือดอกบัว โดยอาศัยหลักฐานสำคัญคือ จารึกหลักที่ ๒๓ พบที่วัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สลักขึ้นในปี พ.ศ. 1318 ข้อความในด้านที่ 1 กล่าวถึง พระเจ้ากรุงศรีวิชัยทรง สร้างปราสาทอิฐบูชาเทพเจ้า 3 องค์ว่า “พระเจ้ากรุงศรีวิชัย ผู้เป็นเจ้าแห่งพระราชวังทั้งหลายในโลก ทั้งปวง ได้ทรงสร้างปราสาทอิฐทั้งสามหลังนี้ เป็นที่บูชาพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือดอกบัว (ปทุมปาณี) พระผู้ผจญพระยามาร และพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือวชิระ (วชรปาณี) ปราสาททั้งสามนี้งามราวกับเพชร ในภูเขาอันเป็นมณฑลของโลกทั้งปวงแลเป็นที่บังเกิดความรุ่งเรืองแก่ไตรโลก พระองค์ได้ถวายแก่พระ ชินราชประกอบด้วยพระสิริอันเลิศกว่าพระชินะทั้งหลายซึ่งสถิตอยู่ในทศทิศ”

คติความเชื่อสัญลักษณ์ดอกบัวในพุทธศาสนา สอดคล้องกับคัมภีร์มัญชุสวฤกษ์ลักลัปักษ์ ซึ่ง สังคายนารวบรวมในช่วง พ.ศ. 1250-1450 กล่าวถึง โพธิสัตว์อวโลกิเตศวรมีฐานะเป็นหัวหน้าเทพใน กลุ่มดอกบัวสัญลักษณ์ของปัญญาและความกรุณา ในขณะที่โพธิสัตว์วชรปาณีสัญลักษณ์ของปัญญา และพระพุทธรูปเจ้ามหาไวโรจนะสัญลักษณ์ของพระโพธิญาณ ความเชื่อนี้ทำให้มีการบูชาเทพทั้ง 3 องค์ ร่วมกัน เช่น เมืองจันทิเมนดุตในซาวภาคกลางทำรูปพระพุทธรูปเจ้ามหาไวโรจนะไว้ตรงกลาง เบื้องซ้าย เป็นรูปโพธิสัตว์วชรปาณี เบื้องขวา คือโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรปัทมปาณี 3 กร พระหัตถ์ซ้ายถือดอกบัว พระหัตถ์ขวาแสดงปางประทานพร คติความเชื่อนี้ปรากฏรูปธรรมชัดเจนเป็นลักษณะปรากฏสามยอด ในประเทศไทย เช่น พระปรางค์สามยอดเมืองลพบุรี เป็นต้น

พระพุทธรูปเจ้าทรงพระคุณ 3 ประการ คือ พระปัญญาคุณ มีปัญญารอบรู้สรรพสิ่งทั้งปวงและ นำมาแสดงให้ชาวโลกรู้ตามอัธยาศัยแต่ละบุคคล พระบริสุทธิคุณ สะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากกิเลส เครื่องเศร้าหมอง พระกรุณาคุณ คือ กรุณาต่อสรรพสัตว์ไม่เลือกชั้นวรรณะให้อยู่ร่วมกับเมตตาและ สันติสุข พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงธรรมวิธีดับทุกข์ 84,000 วิธี เน้นทางสายกลางใช้ปัญญาเพื่อดับทุกข์ ได้แก่ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำให้บริสุทธิผ่องแผ้ว เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา

ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra) เป็นคำสอนเรื่อง การทำจิตให้ว่าง เรียกว่าศุนยตา หมายถึง ปัญญาบารมี ซึ่งเป็นบารมีที่สำคัญที่สุด พระภิกษุมหายานทุกชาติใช้สวดทำวัตรในพิธีกรรม ผู้เข้าใจพระสูตรนี้จะบรรลุโพธิญาณ สอดคล้องกับวิจักขณ์ พานิช (2551) สรุปว่า ความล้ำเลิศของ พระสูตรนี้เป็นที่ประจักษ์มานานนับพันปี เป็นบุคลาธิษฐานว่าพระอวโลกิเตศวรกวณโณม มอภมนตรา แห่งปรัชญาปารมิตาไว้ว่า “คเต คเต ปรคเต ปรสังคเต โพธิ สวาหะ” ในศาสนาเซนจะเริ่มสวดมนต์ บูชาปรัชญาปารมิตาก่อนคณาจารย์ท่านอื่น เพราะถือว่าปรัชญาปารมิตาเป็น “ต้นธาตุ-ต้นธรรม” อย่างแท้จริง เรื่องราวปรัชญาปารมิตาเป็นคติความเชื่อ จากเรื่องโพธิสัตว์ในวรรณกรรมพุทธศาสนา

ที่มีอิทธิพลเหนือดินแดนที่พุทธศาสนายานแผ่ไปถึง หลักฐานโบราณสถานปรangkสามยอดลพบุรี ปราสาทเมืองสิงห์ ปราสาทนครวัด ฯลฯ คือประจักษ์พยานยืนยันศรัทธาชาวพุทธ ที่ข้ามพรมแดนไปยังดินแดนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม

2. การสร้างสรรค์ระบำปรัชญาปารมิตา โดยภาพรวมได้รับแรงบันดาลใจจากประวัติและความเป็นมา โพธิสัตว์ปรัชญาปารมิตา สัญลักษณ์ของปัญญา คู่กับโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) สัญลักษณ์ของความกรุณา ตามความเชื่อพุทธศาสนารูปกายของปรัชญาปารมิตามีสีขาวหรือสีเหลือง พระหัตถ์อยู่ในท่าธรรมจักรมุทรา ถือดอกบัว คัมภีร์ ลูกประคำหรือวัชร มีลักษณะเด่นคือเป็นที่รวมของพระธยานิพุทธะ สะท้อนปรัชญาเชิงพุทธคือ ความว่างเปล่าเป็นองค์ประกอบในทุกสรรพสิ่ง จากองค์ความรู้ที่กล่าวมา นำไปสู่การสร้างสรรค์การแสดง สอดคล้องกับแนวคิดของมัทนี รัตนิน (2546) เรื่องสัญลักษณ์ (Symbol) ที่แสดงความหมายเป็นส่วนหนึ่งของการแสดง ประกอบด้วยเรื่องราวในตำนาน ประวัติศาสตร์ ความเชื่อและเป็นสิ่งจำเป็น ที่ต้องใช้สื่อความหมายอย่างตรงไปตรงมาอีกนัยหนึ่งด้วย การใช้สัญลักษณ์ในการแสดงนาฏศิลป์จึงมีความจำเป็น เพราะเป็นการเติมเต็มให้กับงานศิลปะในยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modern Dance) ได้อย่างเหมาะสม

การแต่งกาย (Costume) ประยุกต์จากประติมากรรมและภาพจิตรกรรมปรัชญาปารมิตา ผู้แสดงตัวแทนโพธิสัตว์ใช้เสื้อผ้าสีขาว ได้แก่ เครื่องประดับ อูณหิส พาทูรัต ทับทรวง เข็มขัด ผู้แสดงตัวแทนมนุษย์ชาติใช้เสื้อผ้าสีเหลืองทอง เครื่องประดับได้แก่ อูณหิส พาทูรัต ทับทรวง เข็มขัด การใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงถือดอกบัว สอดคล้องกับข้อมูลทางด้านโบราณคดีกล่าวคือ รูปกายของปรัชญาปารมิตามีสีขาวหรือสีเหลือง เสื้อผ้านักแสดงจึงใช้โทนสีขาวและสีเหลืองทอง การใช้อุปกรณ์การแสดงถือดอกบัว คือ สัญลักษณ์ของปัญญาคู่กับความกรุณา :ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของพิริยะ ไกรฤกษ์ (2533) และความเห็นของผาสุก อินทรารุช (2548) ที่สรุปว่า ตามคติความเชื่อพุทธศาสนายาน ปรัชญาปารมิตากายสีขาวหรือเหลือง พระหัตถ์อยู่ในท่าธรรมจักรมุทรา ถือดอกบัว คัมภีร์ ลูกประคำหรือวัชร ลักษณะเด่นของปรัชญาปารมิตาคือ เป็นที่รวมของพระธยานิพุทธะไว้ด้วยกัน สะท้อนปรัชญาพุทธะคือ ความว่างเปล่าเป็นองค์ประกอบในทุกสรรพสิ่ง พระกรคู่หน้าอยู่ในท่าหมุนธรรมจักร ด้านหลังเป็นดอกบัวสีขาว มีคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาวางบนดอกบัว ในศิลปะลพบุรีพบในรูปสองกร พระหัตถ์ถือดอกบัวและคัมภีร์ พระหัตถ์ซ้ายถือดอกบัวตูม พระพักตร์กลม พระเนตรเล็ก เหลือบลงต่ำ พระนาสิกโด่งเป็นสัน พระโอษฐ์หนา มีเส้นแถบไรพระศก พระเกศาเป็นเส้นเกล้าขึ้นเป็นชฎามงกุฏ ทรงอาภรณ์ประกอบด้วย อูณหิส กุณฑล กรองศอ พาทูรัต กำไลข้อมือ กำไลข้อเท้า ทรงภูษายาวยกขอบภูษาด้านหลังสูงด้านหน้าเว้าต่ำ ชายพับเป็นทบซ้อนกันปลายตัดเป็นรูป

สามเหลี่ยม คัดทับด้วยรัศมีพระองค์เข็มขัดประดับเอว มีเฟืองระย้าห้อย จากรูปแบบเครื่องอาภรณ์ สามารถกำหนดอายุสมัยได้ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ในศิลปะลพบุรีแม้ว่าบนศิราภรณ์ของปรีชาปารมิตาจะไม่ปรากฏรูปพระธยานิพุทธเจ้า แต่ในพระหัตถ์จะต้องทรงถือสัญลักษณ์ของพระองค์คือ ดอกบัวและคัมภีร์ปรีชาปารมิตาหทัยสูตร

เนื่องจากการสร้างสรรค์การแสดงครั้งนี้เป็นจินตลีลาประกอบเพลง แนวนาฏศิลป์ร่วมสมัย เครื่องแต่งกายจึงเน้นความงามง่าย สะดวกประหยัดตามแนวคิดศิลปะจุลนิยม เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ประยุกต์งานศิลปะจีน และศิลปะลพบุรีผสมผสานกัน สอดคล้องกับผาสุก อินทราวุธ (2548) สันนิษฐานว่า ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นจุดหมายของคนต่างชาติ จึงได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากแขก ฝรั่ง อินเดีย จีน และมลายู

การสร้างสรรค์เพลง (Music) สื่อสารแสดงอารมณ์ภายในจิตใจของมนุษย์ที่ผันแปรไปตามความรู้สึก ทำนองเพลงใช้โน้ตเสียง “ลา” เพียงเสียงเดียวผสมผสานเสียงบรรยากาศ (Sounds Ambient) ใช้แนวดนตรีพื้นหลังในแบบเสียงกระด้างและเสียงกลมกลืน มีการปรับแต่งเสียงต่างๆ ควบคุมด้วยคอมพิวเตอร์ดนตรี สื่ออารมณ์หรือบรรยากาศ เป็นภาพสะท้อนการต่อสู้กับจิตใจตนเอง เพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์สู่ความสุขแท้จริงคือนิพพาน ได้แรงบันดาลใจจากเรื่องราวของโพธิสัตว์ผู้ทรงภูมิปัญญาและความกรุณา แนวเพลงผสมผสานดนตรีตะวันตกกับตะวันออก ความยาว 8 นาที สอดคล้องกับผาสุก อินทราวุธ (2548) สันนิษฐานว่า ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นตลาดการค้าสำคัญ เป็นจุดหมายของคนต่างชาติ จึงได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากแขก ฝรั่ง อินเดีย จีน และมลายู จากหลักฐานวรรณกรรมวิเคราะห์ได้ว่าการติดต่อค้าขายระหว่างชาวพื้นเมืองกับชาวต่างชาติ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 เรื่อยมา จนถึงพุทธศตวรรษที่ 6-9 เกิดเครือข่ายการค้าระหว่างซีกโลกตะวันออกกับตะวันตก ตั้งแต่อาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ อินเดีย ชาว มลายู ไทย เวียดนาม จีน

นักวิชาการด้านพุทธศาสนา ศึกษาเส้นทางพุทธศาสนาจากอินเดียมายังสุวรรณภูมิ โดยใช้หลักฐานวรรณกรรมของลังกา พม่า จารึกทางโบราณคดีและศิลปกรรมมาร่วมพิจารณาวิเคราะห์ สามารถสรุปได้ว่า พุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ คือ หลักฐานทางโบราณคดีพบที่เมืองออกแก้ว และฮาเตียน ประเทศเวียดนาม สรุปว่าดินแดนสุวรรณภูมิ คือ บริบทด้านศูนย์กลางการค้าขายและบริบทด้านศูนย์กลางพระพุทธศาสนาหายนและเถรวาท

ตัวละคร (Character) มีความเป็นสากลเข้ากับยุคปัจจุบัน เป็นคนที่ผู้ชมรู้จักจนรู้สึกว่าเป็นคนใกล้ชิด ผู้แสดงหลักมี 3 คนขึ้นไป แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือตัวแทนของโพธิสัตว์ และตัวแทนมนุษยชาติ

เพราะว่าเข้ากับแนวเรื่องที่แสดง (Subject Matter) คือ ความจริงของมนุษย์ที่หลงมัวเมาในกิเลส ตัณหา ความรัก โลภ โกรธ หลง อิจฉา ริษยา ทะเยอทะยาน แก่งแย่งชิงดีกันจนขาดศีลสังธรรม เป็น วิกฤตของสังคมจนกลายเป็นปัญหาสากลของคนยุคปัจจุบันที่ต้องการการแก้ไข

การออกแบบท่ารำ (Choreography) รูปแบบการแสดงคือการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย ร่วมสมัยที่มีกลิ่นอายของตะวันตกและตะวันออกผสมผสานกัน นำเสนอด้วยเทคนิคการใช้สื่อผสมในรูปแบบละครเวทีในกรอบแนวคิดทฤษฎีศิลปะจุลนิยม (Minimalism) ท่ารำผสมผสานนาฏศิลป์ไทย กับนาฏศิลป์ร่วมสมัย (Modern Dance) ไม่มีข้อจำกัดเรื่องท่ารำ แต่เน้นลีลาท่ารำเพื่อการแสดงออก สื่อความหมายแสดงความรู้สึกที่เกิดขึ้นตามแรงบันดาลใจของงานสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิด ของ สิริندا จามรมาน (2555) ที่กล่าวถึงศิลปะช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่ลดทอนสิ่งที่หรูหราออก แต่ยังคงความงามทางศิลปะ มีหลักการสำคัญคือเล็กน้อยแต่ยิ่งใหญ่ งามง่ายพอเพียง มีต้นกำเนิด จากศิลปะสมัยใหม่ (modernism) ซึ่งเป็นศิลปะที่ต่อต้านการออกแบบยุคเก่า และแสดงจุดหมายจะ ทำลายชนชั้นทางสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ ลักษณะของแนวคิดจุลนิยมคือ เน้นความเรียบง่ายบริสุทธิ์ เชื่อมั่นว่าศิลปะที่ดีที่สุดคือ ศิลปะที่ลดทอนจนกลายเป็นรูปทรงพื้นฐานที่เรียบง่ายที่สุด

ท่ารำแบ่งเป็น 3 ช่วงดังนี้ ท่าออก สื่อถึงศรัทธาของมนุษย์ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อช่วยบำบัดทุกข์ ท่ารำเล่าเรื่อง สื่อสัญลักษณ์แห่งมนตราปรีชาปารมิตาหทัยสูตร พาสรรพสัตว์พันท่วงที่มี ความหมายคือ การใช้ปัญญาช่วยคนที่ทุกข์ยากด้วยความรัก และความเมตตา ท่าจบช่วงสรุปสื่อ ความหมาย เมื่อมนุษย์มีปัญญาเฉลียวฉลาดด้วยพุทธธรรมพบความสุขแท้จริง

ลีลาท่ารำที่เรียบง่ายนี้ นำเนื้อหาเรื่องราวจากวรรณกรรมประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ขั้นตอนวิธีการสร้างสรรค์เริ่มจากนำเรื่องเดิมที่มีอยู่แล้ว มาแปรรูปสร้างสรรค์ใหม่เป็นงานศิลปะร่วม สมัย มีจุดประสงค์ให้คนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ชมการแสดงแล้วเข้าใจตรงกัน

แนวความคิดหลักของเรื่อง (Theme) คือ ทุกข์ที่เกิดจากความรัก โลภ โกรธ หลง ริษยา อาฆาต ผิดหวัง ตัณหา ราคะ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งสากลที่เกิดขึ้นกับคนทุกชั้นชนทุกยุคสมัย สามารถสงบ ระวังได้จากการศึกษาพุทธธรรม เนื้อหาหลักนำมาจากเรื่องราวโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวณโถมและ ปรีชาปารมิตา ในวรรณกรรมพุทธศาสนาของไทยและของต่างชาติ ผสมผสานความโดดเด่นและ ความแตกต่างตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม มาหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว เป็นงานศิลปะที่น่าสนใจ สอดคล้องกับแนวคิดของมัทนี รัตติน (2546) ที่กล่าวว่าปัจจุบันผู้ชมเมืองไทยให้ความสนใจกับแนว ละครยุคสมัย (Period Drama) โดยเฉพาะบทละครอมตะ ที่คนทั่วโลกนิยมอ่านและศึกษากันมานาน

หลายพันปี แม้เนื้อเรื่องจะเกี่ยวกับตำนาน พงศาวดาร เกร็ดประวัติศาสตร์เก่าแก่ ฯลฯ แต่ยังมีแนวคิดหลัก (Theme) และทัศนคติเป็นสากล มีความหมายคุณค่าต่อคนยุคปัจจุบัน

การนำเสนอ (Presentation) นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา เป็นการแสดงดนตรี-นาฏศิลป์ร่วมสมัยและจินตลีลาประกอบเพลง โดยใช้เทคนิคสื่อผสม เป็นสัญลักษณ์แสดงกิเลส ตัณหา ปัญญาและความกรุณาตามคติพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดการแปรรูปวรรณกรรมของจักรกฤษณ์ ดวงพัตรา (2550) ที่แปรรูปวรรณกรรมให้มาเป็นละครโทรทัศน์ ละครเวที ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจักรสุริย์ จันทรวงศ์ (2549) แปรรูปวรรณกรรมบทพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา ให้มาเป็นละครโทรทัศน์โดยใช้ดนตรีร่วมสมัย และสอดคล้องกับแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ (2551) แปรรูปหลักพุทธธรรมให้มาเป็นบทกวี ภาพปริศนาธรรม เพลงพื้นบ้าน ให้คนฟังเข้าใจง่าย และยังสอดคล้องกับความเห็นของมัทนี รัตน์ (2546) อธิบายว่าศิลปะการแสดง เช่น ละคร ภาพเคลื่อนไหว จำลองเด่นรำ การแสดงดนตรี ละครเพลง ฯลฯ ต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ เป็นหลักในการสร้างสรรค์และการนำเสนอ ได้แก่ การออกแบบท่าทางการเคลื่อนไหว การใช้พื้นที่เวที การออกแบบเครื่องแต่งกาย แต่งหน้า ฉาก เทคนิคเวที แสง สี เสียง เป็นต้น เพื่อให้เกิดภาพงดงาม สมจริงทำให้ผู้ชมเพลิดเพลินผ่อนคลาย คล้อยตามและเห็นคุณค่าเนื้อหาที่นำเสนอ

จุดสุดยอดของเรื่อง (Climax) ปิดฉากจบลงด้วยความสุข (Comedy) ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict) ที่เป็นหัวใจสำคัญของเรื่อง ธาตุแท้ของมนุษย์ คือ รัก โลภ โกรธ หลง ได้รับการแก้ไขด้วยมนตราปรัชญาปารมิตา ทำให้ผู้ชมสนุก และมีความสุขกับจินตนาการที่เกิดขึ้นในการแสดง

ปรัชญาปารมิตาหทัยสูตร (Heart Sutra) เป็นคำสอนเรื่องศุขยตา คือความว่างจากสิ่งที่เรากำหนดความหมายไว้ในใจล่วงหน้า เป็นความกล้าหาญที่จะออกนอกกรอบกฎเกณฑ์นำไปสู่การเปิดที่ว่างภายในจิต ให้ประสบการณ์ทั้งหลายเกิดขึ้นแล้วเกิดการเรียนรู้ ความกล้าเลิศจนของพระสูตรนี้ได้ประจักษ์มาหลายพันปี จนยอมรับกันทั่วไปว่าปรัชญาปารมิตาคือ บุคลาธิษฐานเป็นพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าทั้งปวง โพธิสัตว์อวโลกิเตศวรกวณโถมอบมนตราปรัชญาปารมิตา ใช้สวดทำวัตรในพิธีกรรมไว้ว่า “คเต คเต ปรคเต ปรสังคเต โพธิ สวาหะ” โดยมีความเชื่อว่าผู้เข้าใจพระสูตรนี้จะบรรลุมรรคผลนิพพาน

การวิจัยสร้างสรรค์ครั้งนี้ได้บูรณาการศิลปะการแสดงดั้งเดิม (Classic) ที่สะท้อนเอกลักษณ์การแต่งกาย ดนตรี ท่ารำและวิธีการนำเสนอ ร่วมกับศิลปะการแสดงร่วมสมัย (Contemporary) และศิลปะการแสดงสมัยใหม่ (Modern) ที่สร้างสรรค์จากจินตนาการของผู้แสดง ผ่านทางบทเพลง

การแต่งกาย ท่าทางแสดงออก โดยไม่ยึดรูปแบบเคร่งครัดตามแบบศิลปะการแสดงดั้งเดิม
สร้างสรรค์ให้เหมาะสมยุคสมัยและความนิยมของผู้ชม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยสร้างสรรค์เรื่อง นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา รูปแบบการแสดง
เป็นดนตรี-นาฏศิลป์ร่วมสมัย ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคติความเชื่อพุทธศาสนา ทำให้เกิดข้อเสนอแนะ
สำหรับการทำงานวิจัยสร้างสรรค์ครั้งต่อไปในอนาคต ดังนี้

1. การวิจัยสร้างสรรค์ครั้งนี้ เป็นการแสดงแนวละครยุคสมัย (Period Drama) ออกแบบ
การแสดงตามองค์ประกอบหลักๆ ได้แก่ เขียนบทเนื้อเรื่อง เลื่อนนักแสดง ดนตรี ออกแบบลีลาท่ารำ
เครื่องแต่งกาย ฉาก แสง สี เสียง การสร้างสรรค์ครั้งต่อไป ต้องเคร่งครัดกับองค์ประกอบการแสดง
ให้ถูกต้องตามหลักการ และทฤษฎีการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงเพิ่มมากขึ้นอีก
2. ควรมีการสร้างสรรค์ดนตรี-นาฏศิลป์ร่วมสมัย ที่บูรณาการองค์ความรู้ศิลปะการแสดง
ของไทยกับต่างชาติ ในประเด็นการพัฒนาคุณธรรมในสังคม โดยใช้ศิลปะการแสดงเป็นสื่อ นำ
เรื่องราวที่สะท้อนวิถีชีวิตมนุษย์กับความเป็นไปของสังคมเผยแพร่สู่สาธารณชน
3. แนวคิดที่ได้หลังการสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา คือ การใช้
เรื่องราวในวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าปรัมปรา วรรณคดี ตำนาน สะท้อนภาพสังคมโดยใช้
ศิลปะการแสดงร่วมสมัยเป็นสื่อ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา (2550). การแปรรูปวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- _____ (2546). วรรณคดีการแสดง. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา.
- จักรสุรวัชร์ จันทรวงศ์ (2549). การดัดแปลงเรื่องอิเหนาเป็นบทละครโทรทัศน์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ .
- จิรนนท์ ศิริธรรมากุล (2550). ปรัชญาปารมิตา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนาและปรัชญามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เจตนา นาควัชระ (2555). ทางสายกลางแห่งการวิจารณ์. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดบุ๊ค.
- ฉันทนา เอี่ยมสกุล (2545). นาฏศิลป์ลีลาอาเซียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดลใจ ถาวรวงศ์ ต้นเจริญ (2550). กระบวนการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบจังหวัดฉะเชิงเทรา. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นราพงษ์ จรัสศรี (2550). Narai Avatara Performing the Thai Ramayana in the Modern World. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งพับลิชชิ่ง.
- บรมวุฒิ ถนอมวงศ์ (2551). กระบวนการสร้างสรรค์ละครเวทีประเภทละครเพลงของบริษัทซีเนริโอ. วิทยานิพนธ์ สาขานิเทศศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ผาสุข อินทรารุช (2543). พุทธปฏิมาฝ่ายมหายาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสมัย.
- _____ (2548). สุวรรณภูมิจากหลักฐานทางโบราณคดี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ (2552). พระพุทธศาสนาในจีน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เมตตาธรรมา.
- พระพรหมคุณาภรณ์, ป.อ. ปยุตโต (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก.
- พิชญา สุ่มจินดา (2560). สแกนกายพระโลเกศวรเปล่งรัศมีกับขุมพระโลมาแห่งอจินไตยและความหลุดพ้น. เชียงใหม่ : คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (2533) ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดี. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- พุทธทาสภิกขุ (2551). หนวดเต่า เขากระต่าย นอกบ. กรุงเทพฯ : มติชน.
- เพชรลดา เทียมพยุหา (2557). การศึกษาดนตรีร่วมสมัย : กรณีศึกษาวงกำไล.
- วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 ม.ค.-มิ.ย. 2557 (หน้า 69-89)

มรกต เจริญทอง (2554). กลยุทธ์การดำเนินธุรกิจละครเพลงบริษัท ซีเนริโอ จำกัด.

วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตร์สื่อสารการตลาด, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

มัทนี รัตนิน (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะการกำกับการแสดงละครเวที. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เรืองศักดิ์ ปิ่นประทีป (2547). กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : พรักหวานกราฟฟิค.

วิจักขณ์ พานิช. (2551). เรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สวนเงินมีมา.

สมพร พึ่งอุดม (2550). ธรรมสังคิตแสนโคลกของมิลารปะ. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

สุภัค มหาวรรกร (2548). การแปรรูปวรรณกรรมเรื่องสังข์ทอง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เสถียร โพธิ์นันทะ (2516). ชุมนุมพระสูตรมหายาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

_____ (2544). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊ค.

สำเนียง เลื่อมใส (2547). มหาภาพยพุทธจริต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อภิวัฒน์ โพธิ์สาน (2540). ชีวิตและงานของนักปราชญ์พุทธมหาสิทธิอาจารย์อัสวโฆษ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

Bell, Sir Charles (1970). *The Religion of Tibet*. England: Oxford Press, Reprinted.

Dalai Lama Tenzin Gyatso (1974). *The 14th (XIVth), H.H. The Key to Madhyamika*. India: Library of Tibetan Works and Archives.

David J. Kalupahana. *A History of Buddhist Philosophy* (1994). Delhi : Motilal Banarsidass.

Gombrich, Richard Francis (1988). *Theravada Buddhism: a social history from ancient Benares to modern Colombo*. London: Routledge & Kegan Paul.

Gyatso, Geshe Kelsang. *Introduction to Buddhism* (1992). London: Tharpa Publications.

Jaidev Singh (1978). *An Introduction to Madhyamaka Philosophy*. Delhi : Motilal Banarsidass.

Kalupahana David J. (1986). **Nagarjuna: The Philosophy of the Middle Way**. State University of New York Press.

Radhakrishnan (1992). **Indian Philosophy Vol. I**. Delhi : Oxford University Press.

Sirinda Jamornman. (2012). **Minimalism Theory**.

<https://www.gotoknow.org/posts/292939>. เข้าถึงเมื่อ 2 March 2019.

ประวัติและผลงานวิชาการ (Curriculum vitae)

ชื่อหัวหน้าโครงการ นายดิเรก ทรงกัลยาณวัตร Mr. DEREK SONGKALAYANAWAT

การศึกษา ครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2523

สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ ประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 2 ซอยริมคลองชักพระ แขวงคลองชักพระ เขตตลิ่งชัน กทม. 10170

ที่ทำงาน วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ถนนรามเดโช อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี 15000

โทรศัพท์มือถือ 08 9542 8311

Email : dereks440@gmail.com

ประสบการณ์ด้านการวิจัย

- 2535 วิจัยสร้างสรรค์ เรื่อง ระบายลพบุรี
- 2547 วิจัยปฏิบัติการ เรื่อง นาฏศิลป์สัญจรสอนคุณธรรมนำเยาวชนพันวิภูติพลิกสู่ความเป็นไทย
- 2548 วิจัย เรื่อง พระนางจามเทวี
- 2551 วิจัยปฏิบัติการ เรื่อง ธรรมสังคีต
- 2553 วิจัยปฏิบัติการ เรื่อง พลเมืองดีงามตามพ่อสอน
- 2554 วิจัย เรื่อง การสร้างสรรค์ชุดการแสดงโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์
- 2555 วิจัย เรื่อง คีตนาฏยธรรมอศวโฆษ
- 2556 วิจัย เรื่อง ศิลปะลพบุรีที่มีอิทธิพลต่อดนตรีนาฏศิลป์ไทย
- 2558 บทความวิจัย เรื่อง The Influence of Lopburi Arts on Thai Music and Dance
นำเสนอในงานประชุมวิชาการนานาชาติ SIBR-RDINRRU Osaka International Conference
2015 “Interdisciplinary Knowledge Management : Past Experience and Future
Agenda” 1-4 July 2015 ที่เมืองโอซากา ประเทศญี่ปุ่น 2-3 กรกฎาคม 2558

-2558 วิจัยสร้างสรรค์ เรื่อง การผสมผสานวัฒนธรรมทวารวดีกรณีศึกษาจากกระบวนการสร้างสรรค์ระบำลพบุรี

-2559 บทความวิจัย เรื่อง The Essence of Dvaravati and Modern Mon Cultures on the Creation of “Lavapura Dance” นำเสนอในงานประชุมวิชาการนานาชาติ SIBR-RDINRRU Osaka International Conference 2016 “Conference on Interdisciplinary Business and Economics Research” July,6-7 2016 Osaka Japan. ที่เมืองโอซากา ประเทศญี่ปุ่น 6-7 กรกฎาคม 2559

-2559 วิจัย เรื่อง เครื่องแต่งกายศิลปะสมัยลพบุรีที่ใช้ในชุดการแสดงของไทย

-2560 บทความวิจัย เรื่อง Applying Interdisciplinary Approach to Lavapura Dance Performance ได้รางวัลงานวิจัยดีเด่น The Best Research Award in the 4th SIBR-RDINRRU Sydney 2017 Sydney International Conference จากการนำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับนานาชาติ SIBR-RDINRRU Sydney 2017 International Conference “Sydney International Conference on Interdisciplinary Business and Economics Research” 15-16 April 2017 ที่เมืองซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย 15-16 เมษายน 2560

-2560 วิจัย เรื่อง การสร้างสรรค์ละครเพลง เรื่อง พุทธจรีต

-2560 บทความวิชาการ เรื่อง The Theater in Digital Era ในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ที่เมืองหนานหนิง เขตปกครองพิเศษกว่างสี สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้รับรางวัลงานวิจัยยอดเยี่ยม The Hibiscus Award of Outstanding Dissertation Award in 2017 China-Asian Theatre Week, hosted by Nanning Municipal’s Government and Guangxi Zhuang Autonomous Region Department of Culture, September 11,2017. จัดงานโดย China-Asian (Nanning) Theatre Week Organization China-Asian (Nanning) Theatre Week Committee ที่เมืองหนานหนิง เขตปกครองพิเศษกว่างสี สาธารณรัฐประชาชนจีน 11 กันยายน 2560

-2561 วิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน เรื่อง การใช้โครงงานประวัติศาสตร์พัฒนาผลสัมฤทธิ์การของนักเรียนวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

-2561 บทความวิจัย เรื่อง Folktales in Digital Era ในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติที่เมืองกุ้ยหยาง เขตปกครองพิเศษกุ้ยโจว สาธารณรัฐประชาชนจีน

-2562 วิจัยสร้างสรรค์ เรื่อง นวัตกรรมการแสดงระบำปรัชญาปารมิตา